

UNIVERSITAT^{DE}
BARCELONA

L'EDUCACIÓ EN VALORS: CONSTRUINT LA SOCIETAT DEL FUTUR

Núria Palmero Milán

Tutor: Alberto Martín Pérez

Grau de Sociologia

Curs 2020-2021

RESUM

L'educació té per finalitat formar als nens i nenes de tal manera que acabin conformant les societats futures i, per tant, que sàpiguen donar resposta a les necessitats de l'endemà; No obstant, aquesta educació es caracteritza principalment per l'adquisició d'una sèrie de coneixements i habilitats teòriques que deixen de banda l'obtenció d'uns valors socials igual de importants. És, per tant, en aquesta breixa educativa, on entra en joc l'educació en valors, entesa com un camp educatiu que pretén ensenyar en un àmbit moral i cívic. En aquest sentit, ja han hagut diversos autors que han realitzat varies investigacions des de diferents punts de vista però, en aquest cas, el present treball es situa envers la perspectiva dels docents d'escoles públiques de primària per poder observar de quina manera s'aplica i es compleix amb l'objectiu de l'educació en valors.

Paraules clau: educació, educació en valors, escoles, famílies, docents, alumnes

TITLE: Values education: building the societies of the future

ABSTRACT

The main purpose of education is to train kids in a way that they end forming our future societies, so they can give answers to tomorrow's necessities. Despite, this education is characterised by the assimilation of knowledge and theoretical abilities that leaves apart the achievement of social principles, just as important. It is so, in this educational gap, where values education comes into play, known as a field of education that pretends to teach in a more moral and civilised scope. On this matter, there are many research by several authors with different point of views, but, in this case, the present study places towards the perspective of public primary school teachers, and to observe, with the values education purpose, in what way we apply and accomplish them.

Keywords: education, values education, schools, families, teachers, students

ÍNDIX

I. INTRODUCCIÓ	4
II. MARC TEÒRIC.....	6
1. Marc conceptual	6
2. L'educació en valors des de la LOGSE (1990) a la LOMLOE (2020).....	10
3. Límits de l'educació cívica a l'actualitat.....	13
4. El futur de l'educació en valors	15
III. METODOLOGIA	17
IV. RESULTATS DE LA INVESTIGACIÓ.....	21
1. L'educació en valors.....	21
<i>1.1. Què és per tu l'educació en valors?</i>	<i>21</i>
<i>1.2. Què ha d'abordar l'educació en valors?</i>	<i>21</i>
<i>1.3. Com s'ha d'aplicar l'educació en valors?</i>	<i>22</i>
<i>1.4. Perquè consideres que és necessari (o no) educar en valors des de l'educació primària?.....</i>	<i>22</i>
<i>1.5. Quina teoria, ideologia, cultura o religió s'ha d'utilitzar per fer de model o guia a l'educació en valors?.....</i>	<i>23</i>
<i>1.6. Quines són les principals dificultats d'aquesta educació en valors?.....</i>	<i>24</i>
2. Escola i família.....	25
<i>2.1. Estàs d'acord que es permeti el pin parental en una escola pública?</i>	<i>25</i>
<i>2.2. Quin pes creus que haurien de tenir les famílies en la presa de decisió dels temes transversals en l'educació en valors a les escoles?</i>	<i>26</i>
<i>2.3. Consideres que l'educació a les escoles té una capacitat transformadora de les societats?</i>	<i>27</i>
<i>2.4. Creus que és funció de les escoles educar al 100% o consideres que les famílies han hagut de fer una educació prèvia en certs aspectes? Quina responsabilitat cau en les escoles i quina a les famílies?</i>	<i>28</i>
3. El futur de l'educació en valors	29
<i>3.1. Quins creus que són els valors més primordials avui en dia per construir les societats del futur?.....</i>	<i>29</i>
<i>3.2. Com consideres que està afectant els temps d'avui en dia (la pandèmia, la globalització, la tecnologia...) a la educació en general i a l'educació en valors? Creus que és més difícil educar en base a unes premisses/valors avui en dia?.....</i>	<i>30</i>

3.3. Quina és la teva postura al respecte de la nova reforma d'educació sobre l'educació en valors a la LOMLOE, i quina reforma faries tu, si volguessis fer-ne, sobre aquest aspecte?	32
V. CONCLUSIONS	34
VI. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	36
VII. REFERÈNCIES LEGISLATIVES	40
VIII. ANNEX	41

I. INTRODUCCIÓ

L'educació respon a un element central i imprescindible en les societats i, en aquest sentit, s'ha de pressuposar que un canvi en les societats implica també un canvi en l'educació. Per aquest motiu, aquest treball estudia l'educació en valors, un camp educatiu que no es basa en l'aprenentatge d'assignatures i temaris sinó que té com a finalitat ensenyar en un àmbit moral i cívic per instruir als futurs ciutadans en una sèrie de valors que, com a societat, volem que perdurin o que s'implantin. En concret, el present treball analitza l'educació en valors que es dona des de les escoles públiques per observar de quina manera s'arriba i es compleix amb la fita d'aquest àmbit educatiu.

Com a conseqüència, la recerca exposada està dintre del marc de la sociologia de l'educació, que analitza el fenomen educatiu en la seva dimensió social i, en menys mesura, de la sociologia de la família, subcamp de la sociologia que analitza l'estructura familiar com una institució social de socialització. La rellevància teòrica i pràctica de la investigació recau en comptar amb la perspectiva dels docents envers l'educació en valors per veure si, el que la societat espera i els marcs legislatius estipulen, és una visió adaptada a la realitat de les escoles. Consisteix en parlar i veure si la socialització dels nens i nenes que volem que es doni a les escoles públiques de primària s'està duent a terme eficaçment.

D'aquesta manera, trobem que la qüestió de l'educació en valors ha sigut abordada per diferents autors des de diferents perspectives. Per una banda, Santamaría et al. (2020) analitzen l'evolució que ha experimentat l'educació en valors dintre del sistema educatiu espanyol a través dels temes transversals i les competències, en un context de l'escola inclusiva. Semblant als autors mencionats, Vázquez et al. (2020) estudien les principals normes educatives dels últims trenta anys per remarcar la importància de dotar de valors als ciutadans i ciutadanes del futur. Per altre banda, Rodrigo et al. (2019) exposen de quina manera l'educació en valors pot ser una eina pel canvi social que compleixi amb les seves dues funcions: transmissora i transformadora de la realitat. En quant a la perspectiva dels docents, trobem els articles de Boroel et al. (2016) i de García (2017) que, tenint les seves diferències, tots dos autors aporten la visió sobre quin és el rol o el paper que té el docent en l'educació actual. Finalment, també trobem altres autors com Ochoa (2011), que realitza una investigació empírica sobre els coneixements i la opinió dels docents d'educació primària respecte l'assignatura de formació cívica i ètica; o com Gutiérrez et al. (2019) que pretén conèixer les creences sobre l'educació en valors de, específicament, els professors d'Educació física a través d'entrevistes.

En base a aquesta literatura especialitzada, els objectius principals d'aquest treball són els de conèixer quina és la percepció i perspectiva del professorat de les escoles públiques de

primària en relació amb l'educació en valors. Amb aquest objectiu general, es desprenen els següents objectius específics:

- Conèixer quina ha de ser la interrelació entre famílies i escoles que afavoreixi l'educació en valors.
- Descobrir quins són els valors que socialment es perceben com a primordials en la socialització dels nens i nenes.
- Analitzar quina és la millor manera de dur a terme una educació en valors i quina altre pot obstaculitzar-la.

En aquest sentit, ha sigut la meua experiència com a professora de repàs a nens i nenes de primària i secundària que m'ha fet escollir aquest tema i plantejar-me aquets objectius. El motiu principal per analitzar aquest món educatiu es degut a una vivència amb un alumne de repàs de 4t d'ESO que em va mostrar no saber diferenciar entre el masclisme i el feminisme i veure'ls com conceptes antònims. Aquesta realitat de la poca informació sobre temes socials que actualment estan tant presents em va fer reflexionar sobre el paper que estava tenint l'educació alhora d'ensenyar cap a una societat futura. Per aquesta raó, el meu interès per l'educació i per alguns moviments socials, com el feminisme o l'ecologisme, m'han portat a voler entendre de com l'educació és capaç de formar en uns valors que donin resposta a les demandes del present i als reptes del futur.

En termes de metodologia, aquest treball ha estat abordat des de dos punts de vista: una recerca bibliogràfica que aborda el tema en qüestió per assentar les bases de l'educació en valors en general i, l'ús de tècniques qualitatives d'investigació social a través d'unes entrevistes realitzades a vuit docents de diferents escoles públiques.

Finalment, el present treball està estructurat en quatre parts: en primer lloc, s'exposa el marc teòric on es defineixen els principals conceptes al voltant de l'educació, la legislació espanyola envers el tema i els límits de l'educació en valors a l'actualitat; en segon lloc, s'especifica la metodologia utilitzada per, en tercer lloc, exposar els resultats de la investigació; Finalment, es troben les conclusions pertinents de tot el treball.

II. MARC TEÒRIC

1. Marc conceptual

L'educació en valors és un dels reptes pedagògics dels quals s'enfronten les societats occidentals del segle XXI ja que ens trobem davant d'una globalització emergent que implica l'existència de grups d'alumnes cada cop més heterogenis, no tant sols per les seves capacitats sinó també per les seves necessitats i interessos (Santamaría et al. 2020). Ens trobem doncs amb una sèrie de convergències que els centres educatius han de donar compte: diversitat cultural, diversitat funcional, llibertat sexual, igualtat de gènere i sexe i, consciència mediambiental entre d'altres. En aquest sentit, l'educació en valors pot ser el nexa ja que, tal i com expressa Espaillat i Rosario (2015), l'educació i els valors sempre van de la mà, ja que no és possible fer una acció educativa sense ensenyar implícitament uns valors i, no és possible formar en valors sense fer-ho a través de l'educació. És per això que, des del punt de vista sociològic, és interessant observar aquesta connexió entre valors-educació i abordar de quina manera els agents implicats en aquesta socialització (la família i la institució educativa en primera instància) s'han de relacionar entre ells per acordar quins són els valors que donaran resposta a les noves convergències del segle XXI i, quin serà el rol que haurà d'adoptar cada agent per transmetre aquets valors. D'aquesta manera, ens trobaríem amb dos vies possibles mencionades per Taberner (2008): o bé s'educa en els valors socialment dominants o bé s'educa en uns valors que es presenten críticament com alternativa. És a dir, que la responsabilitat d'aquesta educació en valors recau en si serà reproductora del sistema o si serà transformadora del sistema (Rodrigo et al., 2019).

Partint d'aquí, què entenem per educació en valors? Des del punt de vista pedagògic s'entén que *“educar en valors significa trobar espais de reflexió tant individual com col·lectiva, per a que l'alumnat sigui capaç d'elaborar de forma racional i autònoma els principis de valor [...]”* (Buxarrais, 2003, p.81), per tant, es tracta d'una corrent transversal que està implícita i indirectament en qualsevol acte educatiu; des del punt de vista de la sociologia de l'educació, aquesta forma part del procés de socialització i, amb la qual cosa, el que pretén la sociologia és *“estudiar els valors i actituds que prevalen en un grup o una societat concreta”* (Taberner, 2008, p.106).

Per altre banda, si tenim en compte el marc normatiu, ens trobem amb les següents descripcions que es determinen en tres nivells de macro a micro:

- 1) A nivell internacional es troba la Convenció dels Drets del Nen, un tractat firmat en 1989 per les Nacions Unides, que entén que l'objectiu de l'educació és que:

L'Estat ha de reconèixer que l'educació ha d'estar orientada a desenvolupar la personalitat i les capacitats del nen, a fi de preparar-lo per una vida adulta activa, inculcar-li el respecte dels

drets humans elementals i desenvolupar el seu respecte pels valors culturals i nacionals propis i de civilitzacions diferents a la seva. (Unicef, 2006, Article 29, objectius de l'educació)

2) A nivell estatal, la institució educativa espanyola recull l'educació en valors i la concentra en una assignatura establerta pel Real Decret 1513/2006, on la competència bàsica d'aquesta és la següent:

La dimensión ética de la competencia social y ciudadana entraña ser consciente de los valores del entorno, evaluarlos y reconstruirlos afectiva y racionalmente para crear progresivamente un sistema de valores propio y comportarse en coherencia con ellos al afrontar una decisión o un conflicto. Ello supone entender que no toda posición personal es ética si no está basada en el respeto a principios o valores universales como los que encierra la Declaración de los Derechos Humanos. (Real decreto 1513/2006, ANNEX 1, apartat 5: competència social i ciutadana)

3) A nivell autonòmic, el marc legislatiu de Catalunya sobre l'Educació, la Llei 12/2009 d'Educació, estipula que els principis rectors de l'educació són, entre d'altres, *“la transmissió de valors propis d'una societat democràtica: la llibertat personal, la responsabilitat, la solidaritat, el respecte i la igualtat.”* (Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'Educació, Comunitat autònoma de Catalunya, Article 2.1(b))

Sobre aquest aspecte convé ressaltar que, mentre que el punt de vista pedagògic, sociològic i el de la Convenció dels Drets del Nen analitzen l'educació en valors com una qüestió constantment present en la formació de l'individu i de les societats, en la institució educativa espanyola ens trobem amb el que Yus Ramos (2002) destacava com la necessitat de la nostra cultura a voler *“assignaturitzar”* qualsevol cosa que entra dintre de l'escola per donar poder a les assignatures clàssiques. Per altre banda, també fa referència al que Santamaría, et al. (2020) mencionava com l'aposta que fa l'actual sistema educatiu per una educació en valors desenvolupada sobretot a través de temes transversals i de competències. Aquesta mateixa autora, emfatitza la complexitat de la educació en valors donat que aquesta conté masses vessants i, per tant, els valors no es poden abordar en termes absoluts ja que la tasca de convertir-la en una assignatura esdevé igual de complexa.

A través de la revisió legislativa als tres nivells – Internacional, estatal i autonòmic –, s'observa que tots tres tenen un nexa en comú en quant el tipus d'educació (o valors) que es vol impartir: una educació basada en el respecte. Però, què implica posar com a eix central el respecte a l'educació en valors? El respecte és un terme que sustenta la ètica i la moral en qualsevol camp i època i, que es pot trobar en el nostre dia a dia a través de les actituds, les paraules, els actes, etc. (Castellón, 2010). Des d'una perspectiva estrictament etimològica trobem que la paraula – *respectus* – es tradueix del llatí com “atenció”, “consideració” o “mirar de nou” i, en aquest sentit, el significat social es recull en les institucions filològiques següents: (1)

admiration felt or shown for someone or something that you believe has good ideas or qualities (Cambridge dictionary)¹; (2) *Veneración, acatamiento que se hace a alguien* (Real Academia Española)²; i (3) *Acció de considerar alguna cosa com quelcom que hom ha de tenir en compte* (Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans)³.

Es pot observar que, des d'un punt de vista anglosaxó, el fet de respectar a algú és donat a la percepció bona que tens d'aquesta persona, amb la qual cosa, ve implícita la idea de que el respecte dels demès te l'has de guanyar tenint *bones idees o qualitats*. A la definició hispanoparlant trobem un matís i es que, tot i seguir parlant d'una espècie d'admiració cap a una persona, també parla de sentir respecte per submissió (*acatamiento*). Per tant, altre cop, el respecte s'ha de guanyar. Per últim, a la definició catalana el terme és més semblant a la traducció del llatí, és a dir, com quelcom a qui prestar-li atenció o tenir-la en consideració. Davant d'aquestes accepcions, ens trobem amb el paradigma que suposa educar en base a un respecte que socialment s'associa a una cosa que no ve donada per se, però que des dels marcs legislatius sobre educació si que s'entén com una condició necessària per la convivència. Per tant, ens situem davant d'una dicotomia de la socialització que es pretén donar als nens i nenes envers a la socialització estesa en la societat. En relació a aquesta dicotomia, esdevé important parar-nos a analitzar els dos agents més destacats alhora de socialitzar: la institució de la família i la institució educativa.

Giddens (1998) defineix la socialització com *"el procés pel qual la criatura indefensa es va convertint gradualment en una persona conscient de si mateixa, amb coneixement i destresa en les manifestacions de la cultura en la que ha nascut."* (p. 52). D'aquesta manera, els agents de socialització serien aquells grups instituïts a través dels quals es produeix una incorporació dels individus a les formes de vida col·lectives i, en concret, la família i les escoles serien agents amb una funció socialitzadora explícita, ja que un dels seus objectius és realitzar aquesta socialització (Taberner, 2008, p. 63).

En primer lloc, segons Taberner (Ibídem, p.67), la família constitueix una institució social ja que no conforma només un grup de persones amb relacions primàries i comunitàries, sinó que conforma una estructura bàsica de l'ordre social. En aquest sentit, l'autor també defineix les funcions bàsiques que s'atribueixen a la institució familiar:

¹ Cambridge Dictionary, definition 1 (admiration). Disponible a:

<https://dictionary.cambridge.org/es/diccionario/ingles/respect>

² Real Academia Española, s.f. Definición 1. Disponible a: <https://dle.rae.es/respeto>

³ Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans, s.d. definició 1. Disponible a:

<https://dlc.iec.cat/Results?DecEntradaText=respecte&AllInfoMorf=False&OperEntrada=0&OperDef=0&OperEx=0&OperSubEntrada=0&OperAreaTematica=0&InfoMorfType=0&OperCatGram=False&AccentSen=False&CurrentPage=0&refineSearch=0&Actualitzacions=False>

Permet mantenir una relació sexual estable entre els cònjuges (si n'hi ha) amb el màxim de reconeixement social; en el si de la família, els individus reben recolzament afectiu continuat; es procreen o adopten nens legalment i amb aprovació social; se'ls socialitza; se'ls adscriu a una posició social de partida; s'atén a les necessitats de manteniment i cura material dels membres de la família. (Ídem)

No obstant, altres autors com Ortega, Mínguez & Hernández (2009) parlen del procés de “desinstitucionalització” de les institucions com la de la família. A l'article, els autors parlen sobre com a les societats postmodernes la funció socialitzadora que es dona per part de la família està sent amenaçada i, que *l'apropiació de normes i valors ja no és paral·lela a la socialització* (Ortega, Mínguez & Hernández, 2009, p. 234). Aquest procés de desinstitucionalització és donat per la apologia que es fa del individualisme com a principi moral. Aquesta mateixa idea també es veu reflectida a l'escola francesa de A. Touraine (Touraine, 2005):

1. La familia empieza a dejar de ser percibida en términos 'institucionales' para ser considerada más como 'espacio de comunicación' entre sus miembros.
2. La familia ha perdido, en granparte, su papel de “agencia de socialización” primaria. Las normas, pautas de comportamiento, valores cuyo aprendizaje antes aparecía estrechamente vinculado al ámbito familiar, ahora depende, en gran medida, de otros agentes sociales. (Ortega, Mínguez & Hernández, 2009, p. 234-235).

En segon lloc, la funció socialitzadora de la institució educativa segons Taberner (2008), es veu distribuïda en diverses funcions més específiques, ja que a les societats modernes cada cop hi ha més institucions que depenen d'aquesta (Ibídem, p.102) i, per tant, l'escola aporta una sèrie de serveis tant per la institució econòmica, com a la política i, com a la cultura generalitzada de la societat (Ibídem, p. 103).

La escuela, en la medida que coloca a los educandos en una posición similar a la de su estatus familiar de origen, cumple una función de reproducción social; y en la medida que permite que algunos individuos cambien su posición originaria, merced a su trayectoria escolar, favorece a la movilidad social. (Taberner, 2008, p. 104)

En aquest punt, convé fer ressaltar el paper del professorat dintre d'aquesta institució educativa. Prieto (2008) destaca la necessitat de no veure al professorat com un agent que només transmet coneixements, sinó que se'ls ha de veure amb un gran poder de socialització de valors, tant de manera directa o indirecta. Aquesta mateixa autora, defineix les funcions més rellevants que extreu de la Fundación Encuentro (1997): 1. Impartir i donar a conèixer una matèria especialitzada; 2. Ser educador, és a dir, que té capacitat d'instruir i formar a l'alumne des d'una perspectiva global; 3. Solucionar problemes: no han de tenir coneixements específics de psicologia però si que han d'estar qualificats per solucionar conflictes dels alumnes; 4. Fer d'annexa familiar per tal de suplir les carències afectives de la família de

l'alumnat; i, 5. Ser un mediador davant de situacions conflictives a través de conèixer la realitat familiar de l'alumne.

Per altre banda, García (2017) apunta a que el rol del docent està canviant degut al dinamisme del procés educatiu. En aquest sentit, l'autora menciona que, avui en dia, l'educació està cada cop més relacionada amb les dimensions cognitives i emocionals, teixint quatre pilars fonamentals: aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a ser i, aprendre a conviure. Per tant, en aquesta nova etapa de l'educació que menciona García (2017), l'alumne passa a ser el principal protagonista i, com a conseqüència, la tasca del docent segueix sent clau però també es torna més complexa: ha de passar a ser *“un simple instructor a la persona facilitadora de l'aprenentatge tant a nivell cognitiu com emocional, aquest té la responsabilitat de crear un clima psicològic apropiat per aquesta fita.”* (García, 2017, p. 22).

En relació a aquesta complexitat educativa, Boreal et al (2016) citaven a Schoenfeld (1998) i a Coll i Solé (2002) per definir la professió de la docència com: una activitat *predefinida* per les organitzacions i institucions que la regulen; com un procés *indeterminat* ja que està en constant canvi i que genera molta incertesa; i, una tasca *multidimensional* que provoca *impredictibilitat*. Tenint en compte això, el rol del docent es pot veure també definit per aquets quatre elements i, estar igual de subjecte als constants canvis que pateix l'educació. Sobre això, Ortega, Mínguez & Hernández (2009) mencionen que *“La familia y la escuela (profesores), antes referentes cualificados en la construcción moral de los hijos y alumnos, son puestos ahora en cuestión y entran en competencia abierta con otros agentes socializadores.”* (p.235).

Arribats aquí, diversos autors (Ortega et al, 2006; Cano & Casado, 2015; Calvo et al., 2016; entre d'altres) defensen la necessitat d'una cooperació entre les famílies i les escoles de tal manera que l'educació en valors es faci més efectiva. En aquest sentit, cal analitzar amb major aprofundiment quina és la situació de l'educació cívica a l'Estat espanyol en quant a la seva legislació, els límits que s'observen i a el futur que es preveu de l'educació en valors.

2. L'educació en valors des de la LOGSE (1990) a la LOMLOE (2020)

Cervantes (2009) menciona que l'origen de l'assignatura de valors es pot trobar amb el pedagògic alemany Johann Bernhard Basedow, el qual va voler dissenyar un programa al voltant de l'ensenyança cívica o en valors. No obstant, menciona Cervantes (2009), qui realment va contribuir a que finalment es reconegués com assignatura va ser Georg Kerschenteiner, un altre pedagògic alemany que veia necessari l'educació cívica-política dins de les escoles per tal de formar a un ciutadà útil i moral.

En el cas d'Espanya, la primera legislació que s'observa envers a l'educació en valors és la *Orden ministerial* de 29 de novembre de 1976, que parlava en termes d'educació per la convivència. Aquesta Derogatòria, establia nous continguts en matèria cívica-social a la segona etapa de la Educació General Bàsica (EGB) amb l'objectiu de formar una societat on cada persona és pròpia de drets i deures (Vázquez et al, 2020). Més endavant, a la Constitució Espanyola del 1978, s'introdueix una funció més social a l'educació: *"la educación tendrá por objeto el pleno desarrollo de la personalidad humana en el respeto a los principios democráticos de convivencia y a los derechos y libertades fundamentales."* (Constitució Espanyola del 1978, Article 27, punt 2). Tot i això, no és fins el 1990 que es fa vigent la Llei Orgànica 1/1990, del 3 d'abril, d'Ordenació General del Sistema Educatiu (LOGSE) i, es veu com un objectiu prioritari l'educació en sociabilitat.

En la educación se transmiten y ejercitan los valores que hacen posible la vida en sociedad, singularmente el respeto a todos los derechos y libertades fundamentales, se adquieren los hábitos de convivencia democrática y de respeto mutuo, se prepara para la participación responsable en las distintas actividades e instancias sociales. La madurez de las sociedades se deriva, en muy buena medida, de su capacidad para integrar, a partir de la educación y con el concurso de la misma, las dimensiones individual y comunitaria. (Llei Orgànica 1/1990, de 3 de abril, de Ordenació General del Sistema Educatiu, preàmbul, paràgraf 3.)

Dintre d'aquesta legislació, el Real Decret 1344/1991 definia el currículum de l'Educació Primària i es destacava que la tasca de l'educació no era només adquirir una sèrie de conceptes i continguts acadèmics, sinó que també s'havia d'acompanyar això amb una educació social i moral, a través d'una sèrie de temes transversals: educació per la pau, la salut, la igualtat entre sexes, educació ambiental, sexual, del consumidor i vial (Vázquez et al, 2020). No obstant, la LOGSE travessa un moment de crisi econòmica a Espanya que, segons López (2019), és un dels factors que provoquen que aquesta llei d'educació no acabés de funcionar correctament.

Per aquest motiu, 16 anys després d'implementar la LOGSE, el govern del PSOE presidit per Rodrigo Zapatero, decideix suspendre l'entrada en vigor de la Llei Orgànica 10/2002 de Qualitat de l'Educació (LOCE), que va aprovar el PP i, proposa una nova llei: la Llei Orgànica 2/2006, del 3 de maig, d'Educació (LOE). En aquesta última, en matèria d'educació en valors, aposten per afegir en el currículum educatiu l'educació per la ciutadania, una assignatura destinada a uns cursos en concret de la primària, la secundària i el batxillerat. En el cas de l'educació primària, els blocs de contingut per a l'assignatura eren els següents: individus i relacions interpersonals i socials, la vida en comunitat i, viure en societat.

Su finalidad consiste en ofrecer a todos los estudiantes un espacio de reflexión, análisis y estudio acerca de las características fundamentales y el funcionamiento de un régimen democrático, de los principios y derechos establecidos en la Constitución Española y en los tratados y las declaraciones universales de los derechos humanos, así como de los valores

comunes que constitueixen el substrat de la ciutadania democràtica en un context global (Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació, preàmbul, paràgraf 48)

Tot i la ruptura d'aquesta llei amb l'anterior que va estar vigent, la nova assignatura implementada va ser durament criticada com a partidista i adoctrinadora per part d'alguns sectors, que van arribar a portar el debat als tribunals (Vázquez et al, 2020).

Finalment, la LOE es dona per finalitzada quan al 2013 el govern de Mariano Rajoy (PP) acaba aprovant la Llei Orgànica 8/2013 per a la Millora de la Qualitat Educativa (LOMCE), la llei que ha estat en vigor fins el 2020⁴. Així mateix, el ministre d'educació José Ignacio Wert pretén diferenciar-se de la llei que el precedeix i anuncia la eliminació de la controvertida assignatura d'Educació per la Ciutadania, substituïda per la d'Educació Cívica i Constitucional d'una manera transversal, present a totes les assignatures.

La nueva norma define la educación como 'el motor que promueve el bienestar de un país', un símil claramente industrial, y dicta que en su transformación ha de participar toda la sociedad (empresas, asociaciones, sindicatos) y de manera muy particular las familias, que son 'las primeras responsables de la educación de sus hijos y por ello el sistema educativo tiene que contar con la familia y confiar en sus decisiones'. Se marca así una línea clara que da protagonismo a las familias en la educación de los hijos, frente al papel del Estado defendido, por ejemplo, en la LOE, y de nuevo en la actualidad." (Vázquez et al, 2020, p. 119).

D'aquesta manera, tant a l'Educació primària com secundària, l'assignatura concreta de Valors socials i cívics/Valors ètics, es converteix en una optativa a escollir entre aquesta assignatura o la de Religió, marcant una clara distinció entre aquets dos grups i aquests dos tipus d'educació.

Finalment, el 15 de febrer de 2019 és aprovada pel Consell de Ministres un Projecte de Llei Orgànica de Modificació de la Llei Orgànica 2/2006 (LOMLOE), una llei proposada pel govern de coalició de PSOE-UP i presidit per Pedro Sánchez. En aquesta nova llei, es contempla que a partir de 5é i 6é s'inclogui una nova assignatura de Valors cívics i ètics per tots els nens i nenes, sense que sigui una optativa junt amb religió. En aquesta última, la religió es seguirà oferint de manera obligatòria però, a més a més, es podrà incloure una educació no confessional de Cultura de les religions (Projecte de Llei Orgànica, de 3 de maig de 2020, d'Educació, modificació setanta vuit de l'apartat 3 sobre la disposició addicional segona).

⁴ Teòricament hauria d'haver entrat en vigor la nova llei proposada pel PSOE, la LOMLOE, però que, degut a la pandèmia de la COVID-19, encara està en tràmits parlamentaris i, per tant, la LOMCE és la llei que s'ha seguit per dur a terme el curs 2020-2021.

3. Límits de l'educació cívica a l'actualitat

Del Dujo i Vallejos (2011) exposen la societat plural com un dels reptes als quals s'enfronta l'educació en valors. Apunten a que aquesta societat plural provoca una profunda desestructuració social que fa que les societats deixin de ser homogènies i, per tant, no hi ha uns valors compartits ni unes formes de vida col·lectives que ensenyar de manera global. En aquest context de diversitat social, Bauman (2007) considera que és aquí on sorgeix l'home consumista, conduït per sentiments d'hedonisme-individualisme que, segons Taibo (2009), és el que també no té preocupacions més enllà dels seus propis desitjos i, com a conseqüència, no pensa de forma col·lectiva.

La imagen de que nuestra sociedad estaba fuertemente estructurada en torno a un 'ethos' colectivo, a unos patrones culturales compartidos, ha pasado inevitablemente a convertirse en una sociedad cuyo ethos ya no es compartido por el conjunto de sus miembros, en una imagen caleidoscópica de sociedad en la que predomina una realidad social ciertamente más heterogénea, más compleja y sometida a la fragmentación. (del Dujo & Vallejos, 2011, p. 264)

Sobre aquesta pluralitat social, Taberner (2008) també observa que actualment els principals agents de socialització dels nens i nenes ja no són tant sols la família i l'escola, sinó que també entren en joc els grups d'iguals i els mitjans de comunicació, entre d'altres. Aquest fet, menciona Taberner, fa que l'escola s'acabi convertint en un agent més sense tenir tanta força com abans. En relació a això, Cervantes (2009) considera que la importància que se li dona als mitjans de comunicació és també un greu problema per l'educació en valors, ja que més enllà de la finalitat d'entretenir, acaben mostrant actituds que afecten de manera negativa als infants. Paradoxalment, Parra (2003) exposa que com més complexa i més plural es torna una societat, més necessari és mantenir una sèrie de valors estables per afavorir a la cohesió social. En aquest sentit, s'observa que la pluralitat, la diversitat i la complexitat d'una societat és un obstacle alhora d'educar en uns valors però, al mateix temps, és en aquest context on es torna més urgent aplicar i impartir aquest tipus d'educació.

Per tant, davant d'aquesta societat desestructurada socialment, Parra (2003) menciona que són dos els problemes que sorgeixen alhora d'educar en valors: acordar quins valors i actituds s'han d'ensenyar des de l'educació i, acordar quines tècniques i estratègies utilitzar per fer-ho (p.71). Per una banda, davant del primer repte emergeixen diverses postures ideològiques que determinaran quin són els valors que s'han de considerar com fonamentals (ibídem, p.75):

- Per els *tradicionalistes* (objectivistes) s'han de prioritzar 'valors absoluts' universalment acceptats, basats en valors ètics, estètics i religiosos: la veritat, el valor, la justícia, l'equitat, la llibertat, la bellesa, la bondat o la compassió per el proïsme;
- Per els *modernistes* (historicistes) consideren que l'educació moderna ha de basar-se en uns valors que alliberin al home dels valors tradicionals, és a dir, prioritzen valors

racionals i tecnològics de l'eficiència i del rendiment, relacionats amb la productivitat i l'oferta del mercat de treball. L'objectiu final d'aquets valors és preparar-los per la civilització moderna;

- Finalment, per els *subjectivistes*, els valors provenen de la experiència de cada persona. Per tant, per ells no es poden dictaminar uns valors universals sinó simplement defensen el respecte als sentiments, a les creences, a les conviccions, a les preocupacions, a les aspiracions, als interessos i als propòsits de cada persona.

Davant d'aquesta varietat de perspectives que s'exclouen entre elles, els autors Llopis i Ballestar (2001) ofereixen una visió integradora de les teories objectivistes, historicistes i subjectivistes. Sobre aquesta integració, Parra menciona lo següent:

En efecto, es legítimo y necesario que junto a los valores antropológicos y espirituales que dan sentido a la existencia humana y al destino personal del hombre y que son comunes a todos los educandos, la escuela transmita, asimismo, los valores democráticos que son exigidos por cada comunidad en respuesta a las necesidades propias de cada momento histórico, y promueva y desarrolle los valores diferenciales propios de cada educando que nacen de sus intereses y preferencias específicas. (Parra, 2013, p.78)

Per altre banda, respecte el segon problema sobre quina és la millor metodologia per la qual impartir l'educació en valors, aquest mateix autor fa una síntesi de les diferents perspectives que es donen i del desacord entre elles (ibídem, p. 79):

- *Enfoc tradicional*: les estratègies deriven de diferents teories sobre la conducta humana: teoria conductista (a base de reforç positiu i negatiu); teoria d'aprenentatge social (a través de referents a seguir); i, teoria de la comunicació persuasiva. Aquest enfoc és criticat per no deixar que l'alumnat formi uns valors per si sols, sinó que els imposa.
- *Enfoc innovador*: mantenen una visió constructivista dels valors i creuen que aquets no es poden universalitzar ni objectivitzar sinó que són personals de cada un. Les estratègies pedagògiques que responen a aquest enfoc són: model de clarificació de valors de Rath et al (1967), que pretén ajudar a l'alumnat a identificar els valors amb els que se sent identificat a base de posar-los en marxa; model de desenvolupament moral de Kohlberg (1963) que es basa en la interacció entre l'individu i el context sociocultural de la persona; model de l'aprenentatge actiu que descriu Newman (1972), molt semblant al model anterior, basat en la interacció de l'organisme i la societat; i, model d'anàlisi de valors proposat per Fraenkel (1973) que fa ús de la lògica i la investigació científica per decidir sobre termes de valors. Aquest enfoc innovador ha estat criticat per que parteix del supòsit de que el nen té la capacitat de formar uns valors de manera activa sense la necessitat de que l'educador ensenyi uns valors.

En definitiva, les problemàtiques que observen els diversos autors esmentats sobre l'educació en valors respon a una qüestió de pluralitat i complexitat de les societats que han deixat d'estar tan estructurades. Aquesta pluralitat comporta que, en qüestions de l'educació en valors, sigui difícil educar d'una manera globalitzadora ja que cada alumne té una realitat diferent però, al mateix temps, també és complicat intentar educar de manera individualitzada donada la gran varietat d'estils de vida que requereix d'un major temps. Sobre aquets límits, Molina et al. (2013) considera que per educar en valors i escollir quins valors s'han de transmetre, s'ha de partir d'un anàlisi de la realitat global i de la realitat específica de l'aula, de tal manera que s'escullin uns valors universals sense basar-se en doctrines específiques i que es transmetin d'una forma transversal a l'aula per afrontar els problemes que sorgeixen en el dia a dia.

4. El futur de l'educació en valors

A les societats occidentals del segle XXI s'estan donant grans canvis en molt poc temps i estem davant del que mencionaven Santamaría et al. (2020) de la globalització i les societats cada cop més heterogènies. Sobre aquest aspecte, Buxarrais (2013) defensa un canvi profund en el sistema educatiu ja que, segons aquesta, l'educació actual no està preparada per educar en valors als nens i nenes que compondran la societat del futur perquè no està responnent als canvis socials que estan passant. Defensa, per tant, que s'ha de fer un canvi cap a un món on el progrés es faci sostenible i s'eduqui en base a una interculturalitat.

Las reformas educativas simplemente se dedican a reformular un modelo obsoleto, a maquillarlo para que parezca actual. Es de sobra conocido que el sistema educativo actual fue concebido, diseñado y estructurado en una época histórica pasada. Fue diseñado dentro del ambiente intelectual de la Ilustración, bajo los valores liberales, y la circunstancia económica de la Revolución Industrial. El resultado fue un modelo educativo propulsado por un imperativo económico capitalista, que promovía la memorización de datos a través del estudio de textos clásicos. Por lo anterior, los valores del esfuerzo individual y el pensamiento academicista se consideraron muy valiosos en la educación formal, frente a otros ámbitos como el pensamiento creativo, el cuidado de las personas o el fortalecimiento de los vínculos entre las personas. Estos tres ámbitos forman parte del nuevo paradigma educativo hoy tan necesario y por el que apostamos. (Buxarrais, 2013, p. 55-56)

En aquest sentit, l'autora afegeix que el canvi de paradigma que s'ha de fer ha d'estar dirigit a una pedagogia de les cures, és a dir, una pedagogia que fomenti el desenvolupament dels sentiments de solidaritat i responsabilitat entre les persones. L'objectiu d'aquest tipus de pedagogia es sustenta en la necessitat d'educar més enllà de la comprensió intel·lectual i objectiva i, d'aportar una visió més humana a l'educació. Finalment, Buxarrais suggereix una sèrie de canvis i tendències de les que tenir en compte (Buxarrais, 2013):

- 1) *Educar per ser, no per tenir*: aposta per deixar de banda una societat consumista de bens materials que potencia valors d'immediateza, competitivitat, egoisme i irresponsabilitat, entre d'altres (ibídem, p. 61).
- 2) *De l'autoconeixement a l'autorealització*: potenciar l'autoconeixement que condueix a la responsabilitat personal i col·lectiva (ibídem, p. 62).
- 3) *De la intel·ligència lògica-matemàtica a les intel·ligències múltiples*: la intel·ligència lògica-matemàtica s'ha d'acompanyar amb "*la lingüística, espacial, musical, corporal, intrapersonal, interpersonal i naturalista*" (ídem).
- 4) *De l'ús insostenible de recursos a la cultura de la sostenibilitat i l'ecologia*: la necessitat d'uns valors basats en la sostenibilitat per restablir l'equilibri amb el món natural (ibídem, p. 62-63).
- 5) *Del bé individual al bé comú*: promoure valors de solidaritat, generositat, altruisme, etc. que vagin més enllà dels propis interessos (ibídem, p. 63).
- 6) *De la comunicació tàctica a la comunicació ètica*: hem de plantejar-nos si les comunicacions d'avui en dia reforcen la convivència i no promouen la manipulació, la ignorància, els extrems entre 'o blanc o negre', la por, etc. (ídem).
- 7) *Dels valors pensats als valors sentits i viscuts*: no s'han d'ensenyar els valors d'una manera teòrica sinó de manera vivencial (ibídem, p. 63-64).

Per finalitzar, s'observa que a nivell legislatiu ha hagut diverses reformes des del 1990 però, tot i això, a través de la literatura científica es segueix demanant un canvi de perspectiva. Per tant, s'observa un altre cop una distància entre el que marca la legislació i el que socialment s'està duent a terme. Sobre aquesta necessitat de canvi, Andreas Schleicher, creador de l'informe PISA i director de l'àrea educativa de la Organització per la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), menciona el següent sobre el sistema educatiu espanyol i sobre la última reforma educativa:

Tienes al sistema educativo preparando para un mundo que ya no existe y no haciéndolo para el mundo que estamos viendo emerger. Es duro para los padres aceptar que el mundo de nuestros hijos es diferente a la imagen que tenemos del nuestro. Pero en eso consiste la educación. En preparar a los estudiantes para su futuro, no para nuestro pasado. (Zafra, 2021)

III. METODOLOGIA

Donat que el meu objectiu en la investigació és conèixer diversos aspectes que afecten en el món educatiu, la part pràctica s'ha dut a terme a través d'entrevistes a un total de vuit docents de diferents escoles cada un. El motiu de la selecció d'entrevistes com a mètode d'anàlisi és degut a la complexitat del tema abordat que, d'haver-se fet a través d'enquestes, haguessin sigut preguntes obertes i no hagués donat pas a que els docents poguessin argumentar bé les seves respostes i que es donés pas a una reflexió o a un debat. Per aquest motiu, les entrevistes permetien que els docents poguessin esplaïar-se i donar obertament la seva opinió a través d'una entrevista semiestructurada amb un diàleg obert.

Per altre banda, per les entrevistes s'ha volgut comptar només amb la perspectiva dels docents per diversos motius: perquè aquets conformen una agent socialitzador molt important per l'educació; perquè aporten una visió realista del que és posar en pràctica l'educació en valors; i finalment, perquè les famílies dipositen la seva confiança en ells, en tant com a professionals formats en la tasca d'educar. Donat que el perfil que es buscava era un subgrup petit de la població, es va recórrer a un mostreig intencional. Per tant, la trobada amb cada un d'ells es va fer a través de xarxes de contactes i en la proximitat: primer es va contactar amb dos educadors de les escoles del meu poble, amb els que ja hi mantenia cert contacte; en segon lloc, vaig recórrer a un amic molt novell en la professió però que, a més a més, em va facilitar el contacte d'unes altres tres persones; i finalment, les últimes dues educadores van ser trobades a través de coneguts en comú. Per últim cal destacar que, en un principi, es va voler contactar amb la directora i docent d'una escola d'educació lliure, amb la qual ja havia realitzat un treball de camp anteriorment, per aportar la seva visió sobre la relació entre família i escola que a les escoles lliures està tan present. No obstant, no va haver-hi resposta en els intents de contactar amb l'escola ni amb la persona en concret, amb la qual cosa, es va acabar descartant l'opció.

D'aquesta manera, en la recerca de persones per entrevistar es va prioritzar que fossin educadors en actiu i que encaixessin d'alguna manera o altre amb la tipologia de Colomo i Aguilar (2019): "Mestre autèntic i personal"; "mestre com agent de canvi social"; "mestre motivador per l'aprenentatge"; i, "mestre transmissor d'històries". Aquesta tipologia va orientada a que el docent entrevistat tingués certa perspectiva innovadora respecte l'educació. A més a més, es va intentar que el nombre de dones i el nombre d'homes entrevistats fos lo més equitatiu possible. Finalment, tot i el nexa en comú, els docents seleccionats són professors i professores d'educació primària que mostren diferents perfils (TAULA 1):

- E1: Dona, 26 anys. Professora en un Centre de màxima Complexitat a alumnes de 3r i 5é de primària, amb una mitja de 21 alumnes per classe. No realitza cap assignatura concreta d'educació en valors.
- E2: Home, 26 anys. Professor de pràctiques en escola pública i privada a alumnes de 4t de primària, amb 25 alumnes per classe. Sí realitza una assignatura concreta d'educació en valors.
- E3: Dona, 47 anys. Professora especialitzada en anglès en una escola pública a alumnes des de P3 fins a 6é, amb 23 alumnes de mitja per classe. Sí realitza una assignatura concreta d'educació en valors.
- E4: Dona, 25 anys. Professora en una escola pública d'educació especial a alumnes de 5é i 6é de primària, amb una mitja de 25-27 alumnes per classe. No realitza cap assignatura concreta d'educació en valors.
- E5: Home, 39 anys. Professor en una escola pública a alumnes de 6é de primària, amb 25 alumnes per classe. Sí realitza assignatura concreta d'educació en valors.
- E6: Dona, 40 anys. Professora en una escola pública a alumnes de P5 però havent treballat amb alumnes de primària anteriorment. D'entre 20 i 25 alumnes per classe. No realitza cap assignatura concreta d'educació en valors.
- E7: Home, 30 anys. Professor d'educació especial i de plàstica en una escola pública a alumnes de 5é i 6é de primària, amb un total de 12 alumnes a l'educació especial i 24 alumnes a 6é. No realitza cap assignatura concreta d'educació en valors.
- E8: Dona, 26 anys. Professora especialitzada en música en una escola pública a alumnes de 5é i 6é de primària, amb un interval de 25-27 alumnes per classe. Sí realitza una assignatura concreta d'educació en valors.

Taula 1: Entrevistes realitzades

Entrevista	Sexe	Edat	Tipus d'escola	Matèria	Data de l'entrevista	Presenci al/online	Duració
1	Dona	26	Centre de màxima complexitat (CMC) (pública)	Perfil general ⁵ + tutories	24 d'abril de 2021	Online	00:49:00

⁵ Amb el terme de 'Perfil general' es fa referència a la no especialització del docent en cap assignatura concreta. És a dir, exerceix de docent en totes les assignatures menys en aquelles que es requereix d'una prèvia formació: música, anglès i educació física.

2	Home	26	Pública i privada	Pràctiques de perfil general	25 d'abril de 2021	Online	01:22:20
3	Dona	47	Pública	Anglès + tutories	30 d'abril de 2021	Presencial	00:29:34
4	Dona	24	Pública d'educació especial	Perfil general + tutories	1 de maig de 2021	Online	00:45:17
5	Home	39	Pública	Perfil general + tutories	1 de maig de 2021	Presencial	01:05:40
6	Dona	40	Pública	Perfil general	1 de maig de 2021	Online	00:54:20
7	Home	30	Pública	Educació especial + Plàstica	3 de maig de 2021	Online	00:54:47
8	Dona	26	Pública	Música + Perfil general + tutories	7 de maig de 2021	Online	00:31:23

Respecte a la formulació del guió d'entrevista (**ANNEX**), algunes de les preguntes es van basar en diversos articles i, d'altres, es van fer a propòsit per l'objectiu de d'investigació. L'estructura es va dividir en 5 blocs temàtics:

1. Presentació de la investigació i de l'entrevistador: agraïment i explicació a l'entrevistat sobre el propòsit del treball i sobre les condicions de l'entrevista, com per exemple sobre la gravació i l'anonimat d'aquesta.
2. Educació en valors: preguntes relacionades amb la noció d'educació en valors, basades en els articles de Ochoa (2011); Cervantes (2009); i, Sánchez et al (2019): el d'Ochoa en relació amb perquè consideren que es necessària l'educació en valors; el de Cervantes respecte les preguntes de què és l'educació en valors, com s'ha d'abordar, com s'ha d'aplicar i, quin és el model que s'ha d'utilitzar de guia; i el de Sánchez et al. sobre les dificultats de l'educació en valors.
3. Escola i família: aprofundiment sobre la participació de les famílies en l'educació impartida a les escoles i, aprofundiment sobre el pes que consideren que tenen les escoles per educar als nens i nenes.

4. El futur de l'educació en valors: preguntes sobre els valors primordials per educar de cara el futur; com afecten els canvis actuals alhora d'educar; i, sobre l'opinió respecte la nova llei d'educació LOMLOE.
5. Tancament: aproximació biogràfica al entrevistat/experiència laboral i valoració final.

Per últim, durant la realització de les entrevistes no ha hagut cap tipus de dificultat més enllà de problemes de connexió a internet amb una de les persones, que va dur a posposar l'entrevista a un altre dia. En quan la resta d'entrevistes, s'han pogut fer sense dificultat i adaptades a les condicions i necessitats de l'entrevistat o entrevistada.

Un cop es van realitzar les entrevistes, aquestes es van abordar, d'entrada, amb les respectives transcripcions per poder fer posteriorment una lectura i agrupar les respostes dels diferents entrevistats segons les opinions més afins, per així poder finalment sintetitzar les opinions i seleccionar els fragments més representatius. Per últim, les preguntes seleccionades per l'anàlisi corresponen als quatre primers blocs del guió d'entrevista (bloc 2: educació en valors; bloc 3: escola i família; i, bloc 4: el futur de l'educació en valors) ja que són els que donen resposta als objectius plantejats en el treball i les preguntes que tracten més directament el tema abordat.

IV. RESULTATS DE LA INVESTIGACIÓ

1. L'educació en valors

1.1. Què és per tu l'educació en valors?

En primer lloc, en el bloc de preguntes relacionades amb la noció d'educació en valors, la majoria d'entrevistats mostren una conformitat en les seves respostes. Per una banda, a la pregunta sobre quin significat atorgaven a la educació en valors, més de la meitat dels entrevistats tendeix a veure-ho com una manera de transmetre uns valors enfocats a ser millors persones, a saber conviure socialment i a respectar-se a un mateix, als demès i al món que ens envolta. Altrament, una de les entrevistades ho entén també com el treball dels sentiments, per tal de que els nens i nenes aprenguin a expressar-los i hi hagi una bona convivència socialment. Un dels entrevistats assenyala lo següent:

L'educació en valors, per mi, és un... és un concepte bastant ampli que actualment s'aplica a tot, a qualsevol tipus de centre educatiu [...] en el que s'educa per a que l'infant, en aquets cas, sigui... s'educa en quant a la persona, que sigui una persona bona: amb uns ideals i uns valors, respectuosa, caritativa, solidaria... una sèrie de coses que fan que la persona sigui millor en aspectes generals. [...] És una cosa molt àmplia, és un concepte molt ampli, vull dir, no és una cosa que s'educa com a tal en un cert moment, sinó que s'educa sempre en això. És un model d'educació, no és una assignatura concreta [...]. (Entrevista 2: home, 26 anys, professor en pràctiques)

Per últim, es destaca també la reivindicació que fan dos dels entrevistats sobre la poca importància que se li dona a l'educació en valors a les escoles, ja que aquestes es focalitzen en l'adquisició de coneixements a nivell curricular:

Aquí a l'escola a vegades ens trobem nens que són molt brillants en quant a coneixements però en quant a actitud, a saber estar, a escoltar, el respecte cap els altres... No ho tenen. Aleshores jo penso que això moltes vegades no... Bueno, potser és un punt que ens queda fluix perquè ens dediquem molt a tema de coneixements i... Clar, aquí a l'escola, per exemple, fem una hora a la setmana [...], però és aquesta assignatura que si tens altre feina o has de fer algo... la tenim una mica com un 'comodín'. Aleshores, a vegades no es dedica realment a educació en valors tal i com s'entén. (Entrevista 8: dona, 26 anys, especialitzada en música)

1.2. Què ha d'abordar l'educació en valors?

A la pregunta de què s'hauria d'abordar en aquesta educació en valors, tots els entrevistats coincideixen amb la paraula 'respecte' com una de les coses a educar, tot i que entre ells tenen certs matisos: l'entrevistada 6 remarca la necessitat de que s'abordi en tot moment com una cosa que està sempre present; l'entrevistada 3 puntualitza els sentiments que s'han d'abordar com l'alegria, la ràbia, la por, etc.; l'entrevistat 7, a banda del respecte, la tolerància i l'empatia, afegeix també la necessitat d'ensenyar una cultura de l'esforç; finalment, l'entrevistada 8 exposa la seva pròpia experiència i explicava que a la seva classe es van

abordant els temes segons sorgeixin situacions que ho requereixin, tot i que sap que no és el mètode més vàlid. Per exemple, si hi ha un cas d'homosexualitat entre els alumnes, s'abordaran temes en relació a la comunitat LGTBIQ+ però, sinó hi hagués aquest cas, no es tractaria el tema. De totes maneres, en quant al terme de l'abordatge de valors es ressalta la successiva aportació:

Ha d'abordar varius eixos: el primer, entenc, que és el 'un mateix', el com em sento amb mi mateix, com em respecto a mi mateix i com m'entenc en quant a emocions, sensacions o els sentiments que m'afloren. Després, evidentment, com tot això afecta al meu context social, amb els meus companys, amb la meua gent, amb la gent que tinc al voltant. I, suposo que en tercer lloc, seria un tema de... del bé comú, de com tots podem anar cap a un algo social més gran i més complex que l'un mateix. (Entrevista 5: home, 39 anys, sense especialització)

1.3. Com s'ha d'aplicar l'educació en valors?

En quant la forma més adient per aplicar aquest tipus d'educació en valors, tots i totes coincideixen que fer-ho a través d'una assignatura no és la manera més eficient, sinó que s'hauria de tractar d'una forma molt més vivencial i de manera transversal.

Considero que és una cosa que... que ha d'estar a dins del dia a dia... M'ha tocat impartir l'assignatura d'educació en valors i no... no crec que sigui la millor manera de tractar de transmetre uns valors a uns nens, no crec que la millor manera sigui amb una assignatura perquè sinó els nens ho acaben veient com "no, això dels valors és una assignatura que fem en el cole i no... no té importància", no? Jo crec que és una cosa que s'ha de transmetre en el dia a dia a l'aula, als nens. (Entrevista 1: dona, 26 anys, professora a Centre de Màxima Complexitat)

També alguns puntualitzen la necessitat de que, per aplicar aquesta educació en valors, és important que el docent també estigui format per fer-ho i tingui prèviament els valors que vol transmetre.

[...] tenint en compte que el que s'ha de buscar és el respecte, el docent per començar també ha de respectar. Els mestres han de ser conscients que cada nen té un món diferent i ho ha d'entendre i respectar. Si no és capaç de fer-ho, no és capaç d'educar en valors. (Entrevista 2: home, 26 anys, professor en pràctiques)

1.4. Perquè consideres que és necessari (o no) educar en valors des de l'educació primària?

Per altre banda, sobre la importància que té educar en valors als nens i nenes a l'etapa de primària, sobresurt la idea de l'escola com un espai on suplir les possibles mancances que es troben en les famílies. Entrevistats i entrevistades li atorguen una gran importància a educar en valors en aquesta edat donat que són els primers passos per a que comprenguin el seu paper com a ciutadans i és un punt entremig entre dues etapes crítiques, la infantil i la ESO,

on el nen o nena ja comença a socialitzar i té més capacitat per integrar i entendre els valors, com van precisar l'entrevistat 2 i 5.

Perquè... Perquè la societat en la que vivim avança molt ràpidament, els nenes tenen accés a molta informació que si no està ben organitzada potser no saben ben bé que és el que volen o, no saben el que estan entenent. Després, hi ha moltes realitats de les famílies que poden ser dolentes. Llavors, jo crec que, des del punt de vista més imparcial i més organitzat de com hauria ser l'escola, perquè a l'escola els tractes a tots com a iguals, doncs si que s'hauria de... de basar aquets valors bàsics. [...] Si que hem d'intentar garantir el que et comentava: el respecte, l'empatia, el pensar en el col·lectiu de la classe... Perquè al final aquets nenes quan surten al carrer estan sols, llavors l'escola és el primer lloc on ells socialitzen fora de la família [...]. Han de veure [els alumnes] que l'escola és un entorn segur i que es pot treballar d'una altre forma. (Entrevista 7: home, 30 anys, professor de plàstica i d'educació especial)

Per últim, una de les entrevistades fa una reflexió sobre el que significa que com a societat haguem d'educar en valors a les escoles:

Aquesta pregunta, quan me la vaig llegir vaig pensar 'ostres'. Em va fer reflexionar perquè realment crec que sí que és important però diu molt de la societat que tenim avui en dia, no? [...] Si nosaltres hem de tenir una assignatura que només es centri en els valors, en com tractar els altres, en el respecte, en la igualtat... Vol dir que de manera intrínseca no ho estem fent, no ho estem treballant a l'àrea de matemàtiques, a l'àrea de llengües o a l'àrea de medi, saps? Sinó que necessitem una assignatura concreta per treballar això... Llavors penso que en una utopia realment hauria de ser que es treballi de manera transversal durant tot el curs (Entrevista 4: dona, 24 anys, professora a una escola pública d'educació especial)

1.5. Quina teoria, ideologia, cultura o religió s'ha d'utilitzar per fer de model o guia a l'educació en valors?

En relació al model o guia que s'hauria de seguir per l'educació en valors, s'ha generat un divisió respecte al tema de les religions. Per un costat, la meitat dels entrevistats consideren que cap tipus de religió hauria de servir com a model per transmetre valors, sinó que l'educació en valors hauria de ser laica com a tal.

Jo crec que l'educació en valor no té religió perquè [...] Una cosa és la religió que tu tens i l'altre cosa són els valors, no?. [...] Jo no crec que vagi lligat amb una religió, la veritat, no li trobo relació. (Entrevista 1: dona, 26 anys, professora a Centre de Màxima Complexitat)

Jo suposo que és com tot, no? que tots els mestres ens hauríem de formar per treballar l'educació en valors però... és molt complicat. No hi ha una cultura... és saber treballar en valors per després saber gestionar les emocions, penso jo. Si, clar, per mi seria laica... que també fomenta valors el cristianisme? doncs també és veritat però, jo que sé... 'yo es que soy ciudadana del mundo' sense religions. (Entrevista 3: dona, 47 anys, professora especialitzada en anglès)

I, per un altre costat, l'altre meitat està a favor de comprendre la multiculturalitat i la diversitat de l'aula i, per tant, d'ensenyar englobant tot tipus de religions i respectant totes les religions.

A nivell de religió les hem d'englobar totes, ningú pot estar fora. Jo no tinc el bagatge cultural de totes les cultures de la mateixa manera, hi ha algunes que conec millor i d'altres que no. Però l'aprenentatge de l'educació en valors parteix, per mi, de la pròpia persona: totes som persones, tots som iguals però amb les nostres diferències, cadascú té la seva cultura, el seu bagatge... però el respecte, la tolerància, l'acceptació, el diàleg... s'han de poder permetre's amb tothom. (Entrevista 6: dona, 40 anys, sense especialització)

Així mateix, cap dels entrevistats menciona algun model o teoria concreta, sinó que, en general, aposten per una cultura del respecte, multicultural o la cultura que es transmet en els drets universals.

Per tant, a nivell cultural i així, intentaria que fos lo més globalitzador possible i, després, eh... sobre la teoria 'tres quarts del mateix', no hi crec... O sigui quan intentem tancar-nos en un únic camí... O sigui, està bé perquè ens posem un focus, però descartes tantes altres coses que... Jo intentaria que fos des del respecte a les persones. (Entrevista 6: dona, 40 anys, sense especialització)

De religió cap. Cultura m'agradaria pensar que qualsevol o totes. No sé, crec que és una mica... La cultura de la llibertat, de que... entendre bé la llibertat i entendre lo típic de que 'la meua llibertat acaba quan comença la de l'altre'. Doncs això ben entès jo crec que és la base de l'educació en valors. Si seguim això tot lo demès es va situant sol. (Entrevista 5: home, 39 anys, sense especialització)

1.6. Quines són les principals dificultats d'aquesta educació en valors?

Per últim en el primer bloc, a la pregunta de les principals dificultats que els entrevistats destacarien alhora de dur a terme aquesta educació en valors, és on més es troba diversitat de respostes. D'entrada, la resposta més repetida està al voltant de la relació de les famílies i les escoles. En aquest sentit, s'entén que la diversitat familiar i la diversitat de realitats del nen és un conflicte perquè hauries d'abordar els valors d'una manera molt individualitzada i, a més a més, és un gran problema que les escoles i les famílies no vagin tots a una, sinó que, per lo contrari, el que s'ensenyava a l'escola després les famílies no donin exemple ni ho apliquin.

El gran potser problema és la relació de... és a dir, el que treballem a les escoles amb el que les famílies treballen o no treballen [...]. Nosaltres des de l'escola a vegades ens dediquem doncs a treballar maneres de saber estar i després quan marxen amb les famílies, tot el que tu els hi has dit t'ho tiren pel terra. L'altre dia escoltava parlar a una mare a un nen i pensava: ostres, jo m'estic barallant a l'escola per a que parlin bé, siguin respectuosos... i després aquest nen quan ha trepitjat el carrer la seva mare no ha sigut respectuosa amb ell. (Entrevista 8: dona, 26 anys, especialitzada en música)

[...] També doncs lo que parlàvem de la realitat de cadascú també, que és un poc en 'plan'... no sé, si per exemple tens un nen que té una família maltractada, per exemple, què li estàs parlant

tu de tolerància i respecte? (Entrevista 7: home, 30 anys, professor de plàstica i d'educació especial)

Per un altre cantó, també es veu com un obstacle la falta de temps, ganes i formació que se li dona a l'educació en valors, tal i com menciona l'entrevistada 3, especialitzada en llengua anglesa. Altrament, l'entrevistada 4 comenta, a més a més, la difícil tasca que implica no imposar el nostre punt de vista i respectar les creences dels infants, atenent a la diversitat de realitats.

El més difícil seria això de no imposar el nostre punt de vista, no? de respectar també les creences dels infants, de les famílies, de saber que hi ha moltes realitat i que, realment, a l'aula poden haver-hi moltes cultures o moltes religions o moltes maneres de fer que potser, són igualment d'ètiques però no són exactament la mateixa manera en la que ho fariem nosaltres. Llavors crec que és això lo més complicat, lo de no imposar el que nosaltres pensem o el que la nostra cultura pensa. (Entrevista 4: dona, 24 anys, professora a una escola pública d'educació especial)

En darrer terme, dos dels entrevistats assenyalen com a culpable la forma en la que està orientada el sistema educatiu en general i com s'orienta, com a conseqüència, l'educació en valors.

L'obstacle més gran és que la societat no està organitzada... la gent que 'maneja el cotarro' no li interessa tant això, li interessa més la productivitat. [...] El sistema econòmic, el sistema empresarial que està muntat, demana uns perfils, demana unes coses i per tant [...] els de primària se'ls demana que els alumnes surtin amb aquest tipus de competències o amb aquest tipus de 'tal' per a que després a l'insti puguin començar bé i, després a l'insti, se'ls demana que surtin d'una manera per a que la universitat arribin amb els perfils que el sistema demana. Jo crec que és una piràmide al revés. Hem de construir des d'abaix un sistema que està construït des de dalt. (Entrevista 5: home, 39 anys, sense especialització)

2. Escola i família

2.1. Estàs d'acord que es permeti el pin parental en una escola pública?

Un cop finalitzat el bloc que tracta exclusivament sobre l'educació en valors, en el segon bloc es feien una sèrie de preguntes per saber la opinió envers a la relació que s'hauria de mantenir entre escoles i famílies. D'aquesta manera, a la primera pregunta se'ls pregunta sobre la opinió envers el pin parental i el fet de que pares i mares puguin decidir sobre certs aspectes concrets de l'educació dels seus fills o filles. Tenint en compte totes les respostes, tots els entrevistats tenen una creença en comú i és que l'escola ha de decidir el tipus d'educació i, el pin parental, és més un inconvenient que una facilitat a l'hora d'educar als fills. Per exemple, una de les entrevistades utilitza una metàfora molt representativa: "*quan tu vas al metge no li dius com t'ha d'operar perquè confies en ells*" (Entrevistada 1: dona, 26 anys, professora a Centre de Màxima Complexitat). La següent aportació és també igual de representativa:

El paper de les famílies i el paper de les escoles no és el mateix. És a dir, una família, segurament, pot tenir coneixements o no, però si tu no has estudiat una carrera relacionada amb això... És com si a mi em diuen que decideixi sobre coses d'infermeria, doncs es clar... si jo no tinc ni idea, les aportacions que jo pugui fer segurament no seran tan professionals com una persona que ha estudiat això... Aleshores, jo no estic gaire d'acord amb que la família pugui decidir... Crec que hi ha uns mínims que tots els nens i nenes han de conèixer. (Entrevista 8: dona, 26 anys, especialitzada en música)

Per altre banda, un dels entrevistats també té en compte i matisa el fet de que l'objectiu del pin parental ja està avui dia en funcionament, ja que quan un nen no pot celebrar una determinada festa per la seva religió, la família parla amb el centre i no hi ha problema i que, per tant, no cal que hi hagi un recolzament legislatiu a una cosa que ja funciona de per si.

Per mi no és una necessitat... però més que res perquè podríem solucionar les coses d'una altra manera. O sigui, en comptes d'imposar res a ningú, tant a mestres com a famílies, s'hauria de dialogar. Que també és veritat que hi ha famílies amb les que no es pot parlar i això tampoc significa que els mestres tinguem la veritat absoluta però... jo crec que és una cosa que ja es dona sense la necessitat d'una llei... (Entrevista 2: home, 26 anys, professor en pràctiques)

De totes formes, la majoria dels entrevistats defensen que les xarrades educatives, per exemple, són necessàries per exposar al nen o nena diferents realitats per aconseguir ser més crítics i no té un objectiu d'inculcar sinó de mostrar altres perspectives.

Jo estic d'acord amb que s'ha d'escoltar a les famílies, estic d'acord en que escoltant a la família hem d'escoltar un consens, però també crec que l'escola pública és globalitzadora, que no és sectària. En el sentit de que no busca cap únic perfil, no? crec que l'escola pública intenta ampliar les mires i atendre a tots els models familiars. [...] és veritat que no és una educació a la carta, és una educació que té un eix central i unes fites, que hi creu en certes coses i per això les potencia, no? (Entrevista 6: dona, 40 anys, sense especialització)

2.2. Quin pes creus que haurien de tenir les famílies en la presa de decisió dels temes transversals en l'educació en valors a les escoles?

Tot i la conformitat en la pregunta anterior, es troben diferents perspectives quan els entrevistats són preguntats pel pes que consideren que han de tenir les famílies alhora de decidir sobre els temes transversals de l'educació en valors. En primer lloc, una mica més de la meitat dels entrevistats creu que les famílies no haurien d'involucrar-se i que, en temes puntuals e individuals, és evident que hi ha un servei i una atenció i se'ls pot escoltar però, d'allà a la involucració en el tema de com s'educa no s'hauria de permetre perquè seria desconfiar en els docents que, al cap i a la fi, són els professionals en l'àmbit educatiu i sempre miraran pel bé de l'alumnat.

No haurien de tenir un pes com a tal. Perquè l'educació en valors és transmetre una informació sense imposar el que nosaltres pensem. Considero que les famílies poden estar en contra d'un tipus d'informació però si nosaltres només la donem, sense dir que està bé o malament, no

hauria d'haver ningun problema, perquè no estem inculcant. (Entrevista 4: dona, 24 anys, professora a una escola pública d'educació especial)

En segon lloc, altres entrevistats aposten per una perspectiva més integrativa amb la família a través de donar més poder al consell escolar per comptar amb la seva opinió i, també, a través de crear espais on les famílies es puguin conèixer entre elles i se'ls informi en tot moment dels projectes educatius.

Tal i com funciona ara, crec que es podria recuperar el pes que tenia el consell escolar i que ja no funciona o es casi protocol·lari. Les escoles haurien de presentar uns projectes de treball en valors seriosos i amb una metodologia més global. Els centres s'haurien de posar les piles en aquest sentit i presentar-ho al consell escolar i així, el consell escolar decidiria aprovar-ho o no. Que els pares siguin molt conscients de què es treballa en valors. Com a mínim que sàpiguen el que hi ha i que puguin demanar. (Entrevista 5: home, 39 anys, sense especialització)

2.3. Consideres que l'educació a les escoles té una capacitat transformadora de les societats?

Aquesta pregunta ha obtingut respostes molt variades. Per una part tenim un grup d'entrevistats que defensen que la escola sí es un agent transformador i posen exemples com en el reciclatge en escoles, les quals aconsegueixen que els nens i nenes siguin molt participants i acabin molt conscienciats amb el tema. Dos dels entrevistats també matisen sobre que depenent del context en el que es trobi l'escola, aquestes poden ser més influents o menys a l'hora d'educar en valors als nens i nenes.

A veure... verdaderament l'escola és un agent transformador depèn del context, com sempre. És a dir, en una escola o una classe més progressista, més adient o més cohesionada, si que es pot remar tots a favor d'un canvi [...]. Però pots tenir les dues 'vertents': l'escola pot fer molt per canviar però després és la família que ha d'acompanyar en el procés d'aquest canvi. Però sempre depèn molt del context que tu tinguis a l'aula. És una bona eina, perquè si tu dones uns valors a 30 persones i, d'aquestes 30 persones 18 fan un canvi cap a millor, doncs ja estàs millorant molt la societat, tens molta força. (Entrevista 7: home, 30 anys, professor de plàstica i d'educació especial)

Però per altra banda, trobem una bona part dels entrevistats que diuen que per si sola no es un agent transformador ja que sense el suport de les famílies no es pot fer res. Expliquen que per molt que les escoles s'impliquin, els nens no faran un verdader canvi si les famílies no acompanyen en la implicació, donat que aquets entrevistats consideren que les famílies son les que més pes tenen a l'hora de fer d'agents transformadors.

Crec que l'escola té una influència important però no és suficient com per els objectius que haurien de ser. Jo crec que la família té molt més pes, perquè la família és la principal eina educadora del nen o nena i el que es fa a l'escola és complementar. [...] Si l'escola es fa una feina que a casa no es fa, no s'aconsegueix molt, amb la qual cosa l'escola està limitada. De fet,

jo crec que si l'escola treballés més sola, l'escola no serviria de res. L'escola sempre ha de col·laborar amb les famílies. (Entrevista 2: home, 26 anys, professor en pràctiques)

No obstant aquesta paritat, la majoria coincideixen en que si hi hagués una millora de la relació família-escola, l'escola podria tenir més força alhora de dur a terme aquest tipus d'educació en valors per així, en última instància, poder transformar la societat.

Sí. O sigui realment, per mi l'objectiu últim de l'educació en valors és crear ciutadans crítics i ciutadans actius que siguin responsables, que siguin respectuosos, que tinguin cura de sí mateixos i també del món que els envolta, no? I això vulguis o no transforma la societat que hi ha i que hi haurà. Doncs llavors sí que crec que té un paper fonamental en aquest sentit... De totes maneres sí que crec que no acaba de tenir la efectivitat que hauria de tenir... Crec que d'alguna manera s'intenta però hi ha alguna cosa que encara no... que encara falla una mica. Crec que tenim els primers passos fets però alguna cosa no acaba de funcionar. (Entrevista 4: dona, 24 anys, professora a una escola pública d'educació especial)

2.4. Creus que és funció de les escoles educar al 100% o consideres que les famílies han hagut de fer una educació prèvia en certs aspectes? Quina responsabilitat cau en les escoles i quina a les famílies?

En aquesta pregunta, tots els docents han tingut una resposta bastant semblant ja que diuen que els valors, teòricament i de forma utòpica, s'haurien d'ensenyar a casa però, com molts cops no és així, la escola ha d'ensenyar-los. Per un costat, trobem també les persones que expliquen que a l'escola 's'ha d'anar a aprendre, no a ser educats'. Aquesta frase defineix molt bé una part del que pensen els entrevistats.

Depèn del centre. A l'escola teòricament tu vas a aprendre, perquè a educar t'han d'ensenyar a casa. Però és veritat que en un Centre de Màxima Complexitat, on estic jo per exemple, els nens no van a aprendre, sinó que van a ser educats perquè això no ho tenen a casa. En els altres centres segurament no necessitin tant de temps en educar en valors perquè ja ho tenen fet des de casa. (Entrevista 1: dona, 26 anys, professora a Centre de Màxima Complexitat)

En realitat, sí, però l'escola és un lloc que realment la nostra funció, en una societat bucòlica, seria ensenyar mates, ensenyar català o ensenyar història, si es que tot anés bé, si a les famílies ja s'ensenyen valors adequats. L'escola el que ha de fer és suplir les mancances d'aquestes famílies per a que tots tinguin uns valors bàsics i tots tinguin la mateixa riquesa d'opinions, de vida. (Entrevista 7: home, 30 anys, professor de plàstica i d'educació especial)

I, per un altre costat, l'altre part dels entrevistats es decanta més pel fet que les famílies son el nucli d'aquesta educació en valors i que si volem que l'escola influeixi més en els nens, cal una millor aproximació de les famílies i l'escola.

Penso que hi ha uns mínims que han de venir des de les famílies, uns mínims com per exemple l'actitud... Els temes de valors s'han de treballar tant a l'escola com a les famílies. No s'ha de carregar únicament a l'escola de que el nen o la nena sigui respectuós... Penso que és una feina

compartida, tot i que normalment no s'acostuma a fer, perquè hi ha famílies que no aporten res i els mestres ens trobem que estem sols. (Entrevista 8: dona, 26 anys, especialitzada en música)

Es destaca també una reflexió molt adient que fa també l'entrevistat 7 (home, 30 anys, professor de plàstica i d'educació especial) alhora d'explicar que, amb la família, el nen o nena està en una bombolla on se li diu que és el millor en tots els aspectes, però al arribar a l'escola, el nen o nena ha d'aprendre a conviure en societat i, és allà on veurà que ja no és el més llest, o el més guapo, etc. L'entrevistat, explica que això ajuda als nens i nenes a poder desenvolupar les eines necessàries per conviure en societat amb aquet xoc de la realitat, sent el primer lloc on es produeix.

3. El futur de l'educació en valors

3.1. Quins creus que són els valors més primordials avui en dia per construir les societats del futur?

Per acabar, a l'últim bloc amb rellevància respecte l'educació en valors, es realitzaven una sèrie de preguntes sobre el futur d'aquest tipus d'educació. En aquesta primera pregunta sobre quins consideraven que eren els valors més necessaris pel futur, es troba una rotunditat en les respostes ja que la majoria apunta al respecte com un dels valors essencials, donat que entenen que si es té respecte, els demés valors essencials ja s'inclouen. Altres valors també comentats però no amb tanta freqüència com el del respecte, són els de igualtat, comprensió, esperit crític, tolerància, empatia, esforç, convivència i responsabilitat.

Respecte, perquè ho engloba tot... seria això, respecte i llibertat ben atesos, perquè si tu et sents lliure de fer el que necessites serà perquè estàs 'empoderat', perquè estàs bé amb tu mateix, perquè no tens vergonya, perquè et deixes anar, perquè tot ho vius de manera natural i et sents amb la llibertat de fer coses. Si tu entens aquesta llibertat i, a més a més, si saps que no pots envair, no pots creuar la línia que facin mals als altres o que poden tenir perjudicis pels altres, doncs ja estàs aplicant aquesta llibertat amb respecte. I entenc que és la base de tot. (Entrevista 5: home, 39 anys, sense especialització)

Per altre banda, també hi ha dues entrevistades que no mencionen cap valor en concret sinó que es basen més en les confluències que el món actual demana, com per exemple, educar en feminisme, llibertat sexual, consciència mediambiental o en contra del classisme i del racisme.

No hi ha uns temes que s'han d'ensenyar si o si però sí que hi ha alguns que els hem de tenir molt en compte perquè el món que ens envolta està molt ficat en aquests temes... Les tradicions, la cultura, el feminisme, la discapacitat, LGTBI+, la consciència mediambiental, classicisme, racisme... s'haurien d'abordar d'alguna manera de manera pràctica. S'han de tractar des d'una perspectiva de tolerància, de respecte i d'igualtat. Això és el que vol fer l'educació en valors: donar a conèixer tot des del respecte i la igualtat. (Entrevista 4: dona, 24 anys, professora a una escola pública d'educació especial)

No obstant convé destacar que, després d'aquesta pregunta, els entrevistats eren preguntats sobre si consideraven que aquets valors que ells i elles mencionaven estaven presents o no entre l'alumnat actual. La resposta era unànime a excepció d'un dels entrevistats: no consideraven que els valors primordials, necessaris per una societat futura, fossin uns valors avui en dia presents. En qüestió de respecte, una de les entrevistades assenyala el següent:

Les generacions van canviant i això es nota... Cada cop hi ha menys respecte, però no em refereixo amb el mestre, sinó que ja entre ells no... no hi ha tant de respecte. És, no sé, potser s'insulten i tu els hi dius que no cal insultar i et venen i et diuen 'bah es mi amigo y no pasa nada' i tu mires al amic i està allà plorant, saps? Estem faltant molt el respecte i això no fa que hi hagi un bon sentiment ni una bona convivència. (Entrevista 3: dona, 47 anys, professora especialitzada en anglès)

Envers l'esperit crític i la comprensió que havia assenyalat l'entrevistada 6, considera també que no són valors que s'apliquin a la realitat de l'aula:

Penso que l'esperit crític el tenim poc, volem dir que som persones crítiques, però en realitat crec que no ho som i ens deixem arrossegar. I d'altres vegades, ser crític significa també anar contracorrent i no som tot lo crítics que hauríem de ser. A nivell de comprensió crec que aquí hi ha una mica menys de treball, sobretot a aquestes edats però tot i això és molt difícil. (Entrevista 6: dona, 40 anys, sense especialització)

Sobre el respecte, la tolerància i l'empatia, tampoc es considera que estiguin del tot presents avui en dia:

Haviam... Si que estan presents però crec que s'han de posar més de manifest, perquè hi ha tanta quantitat d'informació que... jo crec que hi ha molta informació que el que hem de fer és que les persones que estem preparades, els mestres, que siguem nosaltres els que digerim aquesta informació i l'expliquem als nens d'una manera més clara [...], que no sigui que s'hagin d'informar amb internet, sinó que vinguin persones que sàpiguen i ensenyin doncs educació sexual, temes del binarisme, de LGTBI+... (Entrevista 7: home, 30 anys, professor de plàstica i d'educació especial)

3.2. Com consideres que està afectant els temps d'avui en dia (la pandèmia, la globalització, la tecnologia...) a la educació en general i a l'educació en valors? Creus que és més difícil educar en base a unes premisses/valors avui en dia?

En primer lloc, envers a la tecnologia es mostra una dicotomia de respostes: per un costat, es situen els entrevistats que si que estan a favor de la tecnologia tant per ensenyar a través d'elles com per a que els nens i nenes s'informin de manera ràpida sobre temes que abans no tenien ressò, com per exemple temes al voltant de les persones transsexuals que, gràcies a internet, l'alumnat no parteix de zero sobre aquesta informació sinó que ja tenen certes nocions.

Jo crec... mira el que et dic, jo crec que facilita bastant. Perquè els nens veuen moltes coses a les xarxes socials i, és cert que hi ha gent que li dona un mal ús a la tecnologia, però hi ha molta altre gent que sí que li dona un bon ús per mostrar coses, mostrar altes realitats, mostrar les seves experiències o vivències, els seus pensaments i... tot això els nens ho veuen. Llavors, totes aquestes opinions diferents que els nens veuen, després és molt més fàcil treballar-les a l'aula, perquè tu els hi proposes un tema a l'aula i els nens ja estan informats. O sigui ja parteixes d'una base, no vas de zero. [...] Jo crec sincerament que és una ajuda, perquè ja partim d'una base i després la nostra feina és la de guiar-los i ensenya'ls-hi per informar-se encara més o sobre que no només es poden informar a través de les xarxes socials. (Entrevista 1: dona, 26 anys, professora a Centre de Màxima Complexitat)

Per un altre costat, la resta d'entrevistats consideren que la tecnologia no afavoreix a l'educació en valors, ja que creuen que el que aquesta ensenya (individualisme, masclisme, homofòbia, etc.) és lo contrari als objectius de l'educació en valors. No obstant, això no implica que tots els que creuen que la tecnologia no afavoreix en els valors no els hi agradi utilitzar la tecnologia per ensenyar.

No soc molt tecnològic i no tinc ni xarxes socials ni ordinador. És una dificultat de més per als pares i mestres perquè no sabem què és el que hi ha darrera de les xarxes socials. El que sí que sé és que hi ha uns missatges molt 'xungos', hi ha molt de masclisme en les cançons, en les xarxes socials hi ha molta violència (Entrevista 5: home, 39 anys, sense especialització)

Jo crec que el tema de les tecnologies els fa ser molt individualistes i, per tant, el tema de compartir o d'obrir la ment una mica, els hi costa moltíssim. Penso que són molt individuals i els hi costa molt col·laborar i conviure amb la resta... i es que no vivim mai sols [...]. Penso que en el tema de la tecnologia ha fet una regressió en aquest sentit, penso que ara... jo a la classe ho veig, que són molt egoistes... Hi ha una falta de responsabilitat en general. (Entrevista 8: dona, 26 anys, especialitzada en música)

Tot i lo esmentat, tots estan d'acord que, en el cas d'ensenyar a través de la tecnologia, el que s'ha de prioritzar és a ensenyar a fer un bon ús de la tecnologia per saber com aplicar-la correctament.

Si s'educa amb tecnologia que s'eduqui a fer un bon ús d'aquesta tecnologia. Quan això ja es te, traureu. I per educar en valors s'ha de fer de manera natural. L'educació en valors no millora ni empitjora amb la tecnologia. És una cosa més que es pot fer. És més educatiu una cosa experimental com anar al bosc i veureu físicament que veure un vídeo de respectar un bosc. (Entrevista 2: home, 26 anys, professor en pràctiques)

En segon lloc, respecte la pandèmia, molts consideren que ha complicat ensenyar en valors ja que, per exemple, les classes online feien impossible que sorgissin problemes de convivència a l'aula que són molt clau per educar i aprendre nous valors. Sobre aquest tema, una de les entrevistades puntualitzava lo següent:

Per la pandèmia, les classes online no afavoreixen a la educació en valors perquè entre ells no es socialitzen i no sorgeixen problemes... això ens fa anar una mica enrere. En el sentit que els

nens només es connectaven al 'zoom', aprenien quatre coses i després ja apagaven l'ordinador. No hi havia res que passés a l'aula més enllà que el temari que s'estigués donant, saps? Tampoc hi havia moments per parlar amb els alumnes sobre com els hi estava afectant tot això ni cap espai on poguessin sortir debats. Tot i que van ser moments molt estranys i vam intentar fer el que podíem. (Entrevista 4: dona, 24 anys, professora a una escola pública d'educació especial)

De totes formes, també hi ha una entrevistada que té en compte que, gràcies a la pandèmia, les escoles s'han hagut de reinventar tecnològicament de manera ràpida, fet que també ha fet possible un apropament de les famílies a les escoles, ja que ara es veu com a viable fer reunions amb pares i mares de manera online, cosa que abans no es contemplava.

Però la pandèmia potser ha aportat poder fer un seguiment més personalitzats perquè jo hi havia famílies que en el dia a dia no estaven que després, amb la pandèmia les he pogut conèixer. Crec que la pandèmia ens ha portat un acompanyament més emocional que no tant d'aprenentatges, tot i que la família el que vol és l'aprenentatge. (Entrevista 6: dona, 40 anys, sense especialització)

3.3. Quina és la teva postura al respecte de la nova reforma d'educació sobre l'educació en valors a la LOMLOE, i quina reforma faries tu, si volguessis fer-ne, sobre aquest aspecte?

Finalment, a la pregunta sobre la legislació de la LOMLOE, la resposta més comuna ha sigut la d'estar a favor sobre que es realitzi una assignatura de cultura de les religions, ja que permetria a l'alumnat conèixer diferents realitats i cultures que podrien enriquir molt en el tema dels valors. Tot i això, un dels entrevistats menciona que la qüestió de les religions sempre té molta controvèrsia i que, per ell, la assignatura de cultura de les religions la faria optativa.

El tema de la religió l'entenc com una cosa interessant a nivell històric, sempre i tant que es treballi com a història de les religions. En el moment en el que et centres en una religió concreta no ho entenc, perquè l'escola és laica per definició. (Entrevista 5: home, 39 anys, sense especialització)

En quant a mantenir la religió cristiana com a opció, hi ha alguns dels entrevistats que creuen que no passa res per mantenir-la per una qüestió de tradició, tot i que ells no hi creguin i, en canvi, altres entrevistats mencionen que, si fos per ells, optarien directament per treure-la com a opció ja que l'educació hauria de ser laica.

Posar la religió en si com una opció... mira, perquè és tradició entenc que es deixi, però jo directament l'eliminarí. Més que res perquè el nen mai és qui escull aquesta assignatura, els qui ho fan realment són els pares, que són els que han inculcat aquesta religió als fills. Per altre banda, el que em deies sobre posar les assignatures de l'educació en valors i de cultura de les religions.. A veure, sí, estan molt bé, però també crec que són coses del dia a dia. Sobretot perquè el que la gent no entén és que quan tu fas una assignatura nova, has de treure temps

d'una altre. Per tant jo crec que l'educació en valor hauria de ser transversal, que es donés en totes les assignatures. (Entrevista 1: dona, 26 anys, professora a Centre de Màxima Complexitat)

Per acabar, sobre la part de la reforma educativa que posaria l'assignatura de valors com obligatòria per tots i totes, els docents entrevistats consideren que està bé que tot l'alumnat pugui atendre al mateix discurs sense discriminacions però, alhora, alguns consideren que tampoc és del tot necessari dedicar tota una hora a exposar valors, ja que no creuen que sigui la forma més adient per aplicar-ho.

Fer una sessió només sobre valors.. els nens ho troben 'maria' perquè per ells és simplement 'vamos a ver la peli'... s'ha de treballar d'una altre forma i a més els valors ho treballes durant tot el dia. Lo guai seria treballar amb projectes per tocar tots els àmbits. [...] Jo si hagués de fer una reforma seria més aviat que els mestres tinguéssim més formació per tractar aquets temes d'un àmbit més emocional i també faria que poguéssim comptar amb més ajuda externa. (Entrevista 3: dona, 47 anys, professora especialitzada en anglès)

Per altre banda, convé fer ressaltar la resposta d'un dels entrevistats sobre la seva opinió respecte els canvis legislatius d'educació:

A veure... només ja per deixar-ho constància i dir-ho en algun lloc: el tema de les reformes educatives. No pot ser que a cada govern que canviï, canviï també la llei. Que canviï la llei perquè estan intentant imitar el sistema finlandès o d'on sigui... és impossible perquè els alumnes d'Espanya o de Catalunya no són els finlandesos, els mestres de Catalunya, en aquest cas, no són considerats finlandesos. Llavors és impossible que tu pensis i posis uns objectius i unes 'metas' que son impossibles aquí perquè no tenim les mateixes realitats. D'altre banda, el fet de que estiguin en tot moment canviant la llei... 'entorpeze'. Entorpeix la feina docent perquè estàs intentant entendre i estàs tota l'estona pendent i al final tot és més temps de burocràcia que no temps que tu podries estar dedicant a lo important que és 'com puc treballar això amb aquest alumne', 'les necessitats que té aquell altre alumne'... Això per la banda de la legislació. (Entrevista 7: home, 30 anys, professor de plàstica i d'educació especial)

V. CONCLUSIONS

El plantejament que s'ha desenvolupat en aquest treball s'ha guiat per l'objectiu principal de conèixer la perspectiva dels docents d'escoles públiques de primària sobre l'educació en valors. D'aquesta manera, aquest objectiu s'ha pogut assolir a través de les entrevistes realitzades que han permès veure que la percepció de l'educació en valors entre professors i professores és la d'un tipus d'educació que té com a finalitat transmetre uns valors dirigits a millorar la relació amb un mateix, amb els altres i, amb el món que ens envolta. Entre les respostes obtingudes, tots consideren necessària aquesta educació i li atorguen gran importància a impartir-la en els cursos de primària, ja que són les edats on comencen a socialitzar molt més i poden començar a formar-se com a ciutadans i membres d'una societat. Altrament, a la vegada que les entrevistes han permès arribar al objectiu principal, aquestes també han ajudat a respondre a les següents preguntes en relació als objectius específics formulats al inici de la investigació:

En primer lloc, quina ha de ser la interrelació entre famílies i escoles que afavoreixi l'educació en valors? La percepció generalitzada dels docents entrevistats és que famílies i escoles haurien de tenir un major apropament però que, no obstant, la responsabilitat d'educar als centres educatius és de l'escola i per tant, les famílies han de dipositar confiança en que el que s'ensenya als nens i nens és pel seu bé. Tot i ser la percepció generalitzada, dos dels entrevistats si que consideren que les famílies haurien de tenir més poder de decisió i estar constantment informades sobre les qüestions educatives dels seus fills i filles. Per altre banda, tots assenyalen que la família juga un paper important alhora d'educar en valors i que, el que afavoreix la integració d'aquests en el nen o nena, és que les famílies comparteixin els mateixos ideals o acompanyin el procés d'aprenentatge a través d'aplicar-los també en el si de la família. Finalment, cal destacar que la majoria d'entrevistats creuen que l'escola, per sí sola, no pot ser un agent transformador si no ho és junt amb la família, el que remarca la idea de la necessitat d'apropar la relació famílies-escola.

En segon lloc, quins són els valors que socialment es perceben com a primordials en la socialització dels nens i nenes? En termes de valors, el més repetit entre els entrevistats ha estat el respecte com a concepte capaç d'englobar els demès valors primordials. Tots els valors esmentats van dirigits a millorar les relacions interpersonals i intrapersonals, com ara l'empatia, la tolerància, la igualtat, la convivència, la responsabilitat o l'esperit crític, entre d'altres. No obstant això, són valors que es perceben com necessaris però que, alhora, no creuen que siguin valors estesos entre l'alumnat de primària. Per altre banda, cal destacar també que el respecte com a base per l'educació es veu també reflectit en els tres nivells legislatius analitzats al marc teòric (internacional, estatal i autonòmic) que mostren la

paradoxa de com es pretén basar l'educació en el respecte però, al mateix temps, la definició entesa socialment sobre aquest concepte implica guanyar-te'l.

I, en tercer lloc, quina és la millor manera de dur a terme una educació en valors i quina altre pot obstaculitzar-la? D'acord amb les respostes rebudes dels vuit docents entrevistats, la manera que s'està duent a terme actualment, a través d'una assignatura, no és la forma més adient sobre com consideren que s'hauria d'aplicar. Per part de tots els entrevistats, l'educació en valors és una qüestió transversal i, com a conseqüència, s'hauria d'ensenyar d'aquesta manera i d'una forma vivencial. Per aquest motiu, quan se'ls pregunta als entrevistats sobre la opinió envers la última reforma educativa (LOMLOE) consideren que els canvis estan bé però, tot i això, assenyalen que no hauria de ser necessari fer una assignatura d'aquest tipus.

Per concloure, en aquesta última pregunta que es respon també amb les anteriors, es podria dir que la forma més apropiada per ensenyar educació en valors és, per un costat, impartint-la com una cosa constantment present en les assignatures curriculars i, per un altre costat, apropant a les famílies en els continguts d'aquets valors. Per lo contrari, la resposta sobre quina és la manera que obstaculitza l'adquisició d'uns valors a les escoles, està lligada, per una banda, a les famílies i el grau en que aquestes acompanyen o no en l'aprenentatge d'aquets valors i, per altre banda, en ensenyar uns valors a través d'una assignatura curricular que, no obstaculitza directament però tampoc incentiva. D'aquesta manera, tant una part de la literatura exposada com els docents amb els que s'ha comptat per realitzar el treball, coincideixen en que l'educació, en general, segueix basant-se en un temps passat i, com a conseqüència, es pot observar que l'educació en valors és un camp que ha estat explorat per diversos autors però, tot i això, no s'ha generat un gran canvi a nivell social ni legislatiu que estigui responent a les convergències del present. Per tant, s'ha de seguir buscant una millora de l'educació en valors de tal manera que sigui capaç de preparar als nens i nenes d'avui per convertir-los en els adults i adultes del futur, atenent al tipus de societat a la que volem aspirar.

VI. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Bauman, Z. (2007). Los retos de la educación en la modernidad líquida. *Gedisa*: Barcelona
- Boroel, B. & Arámburo, V. (2016). El posicionamiento del docente ante la formación en valores en la educación superior. *RIDE Revista Iberoamericana para la Investigación y el Desarrollo Educativo*, 7(13), 463-482. http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_abstract&pid=S200774672016000200463&lng=es&nrm=iso
- Buxarrais, M. R. (2003). La formación del profesorado en la educación en valores. Propuesta y materiales. *Desclée De Brouwer*: Bilbao
- Buxarrais, M. R. (2013). Nuevos valores para una nueva sociedad. Un cambio de paradigma en educación. *Edetania*, (43), 53-65. <https://riucv.ucv.es/handle/20.500.12466/707>
- Calvo, I. M., Verdugo, M. A. & Amor, A. M. (2016). La Participación Familiar es un Requisito Imprescindible para la Inclusión Educativa. *Revista Latinoamericana de Educación Inclusiva*, 10(1), 99-113. <http://dx.doi.org/10.4067/S0718-73782016000100006>
- Cano, R. & Casado, M. (2015). Escuela y familia. Dos pilares fundamentales para unas buenas prácticas de orientación a través de escuelas de padres. *Revista Interuniversitaria de Formación del Profesorado (REIFOP)*, 18(2), 15-27. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=217036214003>
- Castellón, J. (2010) El Respeto como tema transversal. *Hejados. Revista educativa digital*, Año III (7), 43-54 <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3745669>
- Cervantes, G. (2009). La importancia de la educación cívica en la escuela primaria para lograr buenos y mejores ciudadanos. (Doctoral dissertation, UPN-42). <http://200.23.113.51/pdf/27211.pdf>
- Coll, C. & Solé, I. (2002). Enseñar y aprender en el contexto del aula. Desarrollo Psicológico y Educación 2. *Psicología de la Educación Escolar* (pp. 357-386). Alianza Editorial: Madrid
- Colomo, E. & Aguilar, A. I. (2019). ¿Qué tipo de maestro valora la sociedad actual? Visión social de la figura docente a través de Twitter. *Bordón*, 71(4), 9–24. <https://doi.org/10.13042/Bordon.2019.70310>

- del Dujo, Á. G. & Vallejos, R. M. (2011). Los límites de la educación en valores cívicos: cuestiones y propuestas pedagógicas. *Educación XX1*, 14(2), 263 <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=70618742011>
- Espaillet, E., & Rosario, L. (2015). Valores y desarrollo educativo: estudio de caso del municipio de Consuelo, San Pedro de Macorís, Republica Dominicana (1959-2012) (Doctoral dissertation, Universidad de Murcia) <https://www.tdx.cat/handle/10803/310418#page=1>
- Fraenkel, J. (1973). Teaching Students to Think and to Value. *Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall*.
- Fundación Encuentro. (1997). Informe España 1996, una interpretación de su realidad social. Madrid, CECS.
- García, M. E. (2017). Bienestar emocional en educación: empezemos por los maestros. *Proyecto de investigación*. <http://hdl.handle.net/10201/55371>
- Giddens, A. (1998). Sociología. *Alianza editorial*: Madrid
- Gutiérrez Sánchez, M.; Romero Sánchez, E.; Izquierdo Rus, T. (2019). Creencias del profesorado de Educación Física en Educación Primaria sobre la educación en valores. *Educatio Siglo XXI*, 37(3), 83-110. <https://doi.org/10.6018/educatio.399171>
- Kohlberg, L. (1963). Moral Education in the Schools: A Developmental View. *School Review*, 74, pp. 1-30. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/442759>
- Llopis, J. A. & Ballester, R. (2001). Valores y actitudes en la educación. *Teorías y estrategias educativas*. *Tirant lo Blanch*: Valencia
- López, M. J. (2019). 40 años de Leyes y didácticas educativas. Intervencionismo político en la educación española. *Anuario Jurídico y Económico Escurialense*, LII, 559-572. <http://www.rcumariacristina.net:8080/ojs/index.php/AJEE/article/view/386>
- Molina, G. M., Gregòri, S. P. & Martín, D. G. (2013). Perspectivas sobre educación en valores en tiempos de crisis. *Barataria. Revista Castellano-Manchega de Ciencias Sociales*, (15), 151-160. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=322128446009>

- Newmann, F. (1972). Social Action: Dilemmas and Strategies. *Xerox Education Publications*: Columbus, Ohio
- Ochoa, A. (2011). Los conocimientos y opiniones de los docentes de educación primaria acerca de la asignatura de formación cívica y ética: El caso de Querétaro, México. *Perfiles educativos*, 33(134), 115-135.
http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0185-26982011000400008&lng=es&tlng=es.
- Ortega, P., Mínguez, R. & Hernández, M. A. (2009). Las difíciles relaciones entre familia y escuela en España. *Revista Española de Pedagogía*, 243, 231-253.
<https://www.jstor.org/stable/23766730>
- Ortega, P., Touriñán, J. M. & Escámez, J. (2006). La educación ciudadana en una sociedad multicultural y compleja. *Revista Portuguesa de Pedagogía*, 40(2), pp. 8- 35.
https://doi.org/10.14195/1647-8614_40-2_1
- Parra, J. M. (2003). La Educación en valores y su práctica en el aula. *Tendencias Pedagógicas*: Universidad Complutense de Madrid. <http://hdl.handle.net/10486/4818>
- Prieto, E. (2008). El papel del profesorado en la actualidad. Su función docente y social. *Foro de educación*, 10, 325-345.
<https://www.forodeeducacion.com/ojs/index.php/fde/article/view/163>
- Raths, L. E., Harmin, M. & Simon, S. B. (1967). El sentido de los valores y la enseñanza .Cómo emplear los valores en el salón de clase. UTEHA: México
- Rodrigo, I., Núñez, P., Rodrigo, L. (2019). La educación como herramienta de cambio social: educación en valores y violència de genero. *Interdisciplina*, 7 (17) 99-118.
<http://dx.doi.org/10.22201/ceiich.24485705e.2019.17.67526>
- Sánchez, M. G., Sánchez, E. R., & Rus, T. I. (2019). Creencias del profesorado de Educación Física en Educación Primaria sobre la educación en valores. *Educatio Siglo XXI*, 37(3 Nov-Feb), 83-110. <https://doi.org/10.6018/educatio.399171>
- Santamaría, R. M. & Corbí, M. (2020). Evolución de la educación en valores y su proyección social en la escuela inclusiva. *Educatio Siglo XXI*, 38(3 Nov-Feb), 317-338.
<https://doi.org/10.6018/educatio.452931>

- Schoenfeld, A. (1998). Toward a theory of teaching in context. [https://doi.org/10.1016/S1080-9724\(99\)80076-7](https://doi.org/10.1016/S1080-9724(99)80076-7)
- Taberner, J. (2008). Sociología y educación: el sistema educativo en sociedades modernas. (4 ed) *Tecnos*: Madrid.
- Taibo, C. (2009). En defensa del decrecimiento. Sobre capitalismo, crisis y barbarie. *Los Libros de la Catarata*: Madrid.
- Touraine, A. (2005) Un nuevo paradigma para comprender el mundo de hoy. *Paidós*: Barcelona <http://repositorio.filo.uba.ar/handle/filodigital/8167>
- Unicef (2006). Convención sobre los Derechos del Niño, Madrid: Unicef-Comité español. <https://www.un.org/es/events/childrenday/pdf/derechos.pdf>
- Vázquez, R. & Porto, Ángel S. (2020). Temas transversales, ciudadanía y educación en valores: de la LOGSE (1990) a la LOMLOE (2020). *Innovación Educativa*, (30), 113-125. <https://doi.org/10.15304/ie.30.7092>
- Yus, R. (2002). Temas transversales en el aula. Convivencia, salud e integridad. *Andavira editora*: Santiago de Compostela (A Coruña).
- Zafra, I. (18 de juny de 2021). El creador del informe PISA: “La educación en España prepara a los alumnos para un mundo que ya no existe”. *El País*. <https://elpais.com/educacion/2021-06-18/el-creador-del-informe-pisa-la-educacion-espanola-prepara-a-los-alumnos-para-un-mundo-que-ya-no-existe.html>

VII. REFERÈNCIES LEGISLATIVES

Constitución Española, BOE, nº 311, 29/12/1978. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>

Orden de 29 de noviembre de 1976 per la que s'estableixen nous continguts en les orientacions pedagògiques de l'àrea social en la segona etapa de la Educació General Bàsica. BOE, nº 290, 03/12/1976, 24093-24094, Disponible a: <https://boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1976-24474>

Real Decreto 1344/1991, de 6 de setembre, per el que s'estableix el currículum de l'Educació Primària. BOE, nº 220, 13/09/1991, 30226-30228. Disponible a: <https://www.boe.es/eli/es/rd/1991/09/06/1344>

Real Decreto 1513/2006, de 7 de desembre, per el que s'estableixen les ensenyances mínimes de l'educació primària. BOE, nº 293, 08/12/2006. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-21409>

Proyecto de Ley Orgánica per la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, 03/03/2020, Ministerio de Educación y Formación Profesional. Disponible a <https://www.educacionyfp.gob.es/dam/jcr:8c7d3863-aaa7-4bbd-91b2-4d05bcb80286/apl-lomloe-web2020-03-03.pdf>

Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo. BOE, nº 238, 04/10/1990, 28927-28942. Disponible a: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1990/10/03/1>

Ley Orgánica 10/2002, de 23 de diciembre de Calidad de la Educación. BOE, nº 307, 24/12/2002, 45188-45220. Disponible a: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2002/12/23/10>

Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. BOE, nº 106, 04/05/2005, 17158-17207
Disponible a: <https://www.boe.es/boe/dias/2006/05/04/pdfs/A17158-17207.pdf>

Ley 12/2009, de 10 de julio, de Educación. Comunidad Autónoma de Cataluña. Boe, nº 189, 06/08/2009. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2009-13038&p=20090716&tn=1>

Ley Orgánica 8/2013, de 9 de diciembre, para la mejora de la calidad educativa. BOE, nº 295, 10/12/2013. Disponible a: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2013/12/09/8/con>

VIII. ANNEX

Guió d'entrevista

1. PRESENTACIÓ DE LA INVESTIGACIÓ I DE L'ENTREVISTADOR

Hola/Bon dia/tarda. Primer de tot agrair-te la participació en aquesta investigació.

Amb aquest estudi vull veure quina és la teva perspectiva, junt amb la d'altres docents, en relació a l'educació en valors a l'escola primària, perquè fem una petita reflexió sobre què considereu que és l'educació en valors, quins valors s'haurien de transmetre, els límits, la incorporació de les famílies, etc.

L'entrevista es tractarà d'una sèrie de preguntes que t'aniré fent però, de totes maneres, es tracta de que sigui un diàleg obert i per tant no dubtis en afegir qualsevol cosa que et sembli interessant o important, alguna vivència personal o qualsevol cosa que et passi pel cap.

I finalment, si no tens cap problema, l'entrevista serà gravada per facilitar després l'anàlisi i la informació que em proporcionis i serà anònima si ho vols.

2. EDUCACIÓ EN VALORS

Les primeres preguntes seran directament sobre l'educació en valors per conèixer el teu punt de vista:

- Què és per tu l'educació en valors?
- Què ha d'abordar?
- Com s'ha d'aplicar?
- Perquè consideres que és necessari (o no) educar en valors des de l'educació primària?
- Quina teoria, ideologia, cultura o religió s'ha d'utilitzar per fer de model o guia a l'educació en valors?
- Quines són les principals dificultats d'aquesta educació en valors?

3. L'ESCOLA I LA FAMÍLIA

En aquest apartat de l'entrevista profunditzarem una mica més en la participació de les famílies en quant aquesta educació en valors a les escoles.

- Per exemple, s'ha parlat molt del paper parental que permet als pares i mares decidir sobre certs tipus de coneixements educatius, estàs d'acord que es permeti tal cosa en una escola pública? O consideres que la tasca de decidir els valors que rebran els teus fills o filles és una cosa que es pot aconseguir a les escoles privades i concertades?
- Així doncs, quin pes creus que haurien de tenir les famílies en la presa de decisió dels temes transversals en l'educació en valors a les escoles?
- Consideres que l'educació a les escoles té una capacitat transformadora de les societats? És a dir, que si és capaç de educar en uns valors que transformin de manera progressiva la societat, per exemple en termes de noció del feminisme, consciència mediambiental...

-Relacionat amb això, quin creus que és el pes real que tenen les escoles alhora d'educar en valors? Creus que és funció de les escoles educar al 100% o consideres que les famílies han hagut de fer una educació prèvia en certs aspectes? Quina responsabilitat cau en les escoles i quina a les famílies?

4. EL FUTUR DE L'EDUCACIÓ EN VALORS

Ara ja passem a la part final del tema de l'educació en valors, que seran tres preguntes de cara al futur de l'escola en valors:

-Quins creus que són els valors més primordials avui en dia per construir les societats del futur? Creus que són valors que avui en dia es tenen?

-Com consideres que està afectant els temps d'avui en dia (la pandèmia, la globalització, la tecnologia...) a la educació en general i a l'educació en valors? Creus que és més difícil educar en base a unes premisses/valors avui en dia?

-Per últim, la última reforma d'Educació promoguda pel PSOE, la LOMLOE, segueix posant l'assignatura de Religió com a opció però fa obligatòria per tot l'alumnat l'assignatura de valors cívics i ètics. Quina és la teva postura al respecte i, quina reforma faries tu, si volguessis fer-ne, sobre aquest aspecte?

5. TANCAMENT: APROXIMACIÓ BIOGRÀFICA AL ENTREVISTAT/EXPERIÈNCIA LABORAL I VALORACIÓ FINAL

Per últim, ara ja hem acabat el tema principal del treball i només seran unes cinc preguntes per valorar més la teva pròpia experiència personal dins de tot aquest àmbit educacional.

-Quina carrera has cursat i quins estudis formatius tens?

-Què et va motivar a estudiar per acabar sent docent a primària?

-Des de que vas acabar d'estudiar, quina experiència laboral tens en relació a aquest àmbit?

-Si has tingut l'oportunitat d'impartir com a docent a diferents tipus d'escoles (privades, públiques, concertades, lliures), perquè al final t'has decantat per les escoles públiques? (si no has tingut cap experiència amb altres tipus d'escoles, perquè només la pública?)

-Has impartit alguna vegada l'assignatura de valors

-Per últim, com a docent què creus que aportes de nou a l'educació?

Ja hem acabat totes les preguntes, però m'agradaria preguntar-te si tens algun comentari més o algun aspecte a tractar que creguis que m'he deixat de preguntar. I en general, què t'ha semblat l'entrevista?

Moltes gràcies per tot.